

**Stockholms
universitet**

"DE ÄR JU MINA KOLLEGER"
En metastudie av Sfx

**Robert Höghelm
Petros Gougoulakis**

Pedagogiska institutionen

Uppdrag om utvärdering av utbildningar i svenska för specifika yrkeskategorier i Stockholms län.

Sedan 2001 har målgruppsspecifika utbildningar i svenska för nyanlända invandrade kunnat erbjudas i Stockholms län. De fyra första av sådana utbildningar har varit riktade till deltagare med viss yrkesbakgrund. Syftet har varit att effektivisera svenskinläringen och underlätta för yrkeskompetenta invandrade att snabbt komma ut i arbetslivet. Det första projektet vände sig till akademiskt utbildade personer inom det medicinska sjukvårdsområdet - svenska för akademiker (Sfa). De andra programmen som genomförts för flyktingar och andra invandrare vände sig till personer med pedagogisk bakgrund - svenska för pedagoger (Sfp), till hantverkare (Sfh) samt företagare (Sff). Integrations- och jämställdhetsdepartementet gav i slutet av 2008 pedagogiska institutionen vid Stockholms Universitet i uppdrag att utvärdera dessa fyra utbildningar och som var organiserade enligt principen att deltagarna skulle ha samma eller liknande yrkesbakgrund. Regeringen fastställde uppdraget 2008-10-16 (IJ2008/2010/IU). - I beslutet framgår att SU på lämpligt sätt skall ha kontakt med Statskontoret som har i uppdrag att utvärdera svenskundervisning för invandrare (SFI). Så har också skett genom att gemensamma frågor rörande Sfi i seminarieform diskuterats vid tre tillfällen.

Datainsamlingar påbörjades under november 2008 och avslutades i december 2008. Det insamlade materialet består av intervjuer med ansvariga för varje Sfx, 12 lärarintervjuer, 20 deltagarintervjuer, 150 deltagarenkäter som besvarats av studeranden vilka befinner sig på minst Sfi nivå D (strax under gymnasienivå) samt en postenkät till 89 tidigare Sfa medicin deltagare som var inskrivna ht 2003. De flesta av dessa blev klara med Sfa vård under tidsperioden december 2003 till sista juni 2004. Av de inkomna svaren framgår att samtliga utom tre personer hade anställning inom sjukvården motsvarande sitt yrke från hemlandet.

Resultaten pekar på följande: (1) Deltagare med samma yrkesbakgrund förstärkte studiemotivation, självkänsla och bidrog till hög studietakt (2) Yrkesidentiteten är en utgångspunkt för hur undervisningen organiserades. Vidare framkom ett behov av mer yrkespedagogiskt kunnande (3) Fler praktikplatser inom de olika yrkesinriktningarna efterfrågades av samtliga inblandade och huvudorsaken kan sökas i bristande rutiner för samverkan och till viss del bristande finansiering (4) Inblandade myndigheter saknar riktlinjer för hur denna samverkan skall ske i syfte att öka integrationen med stöd av yrkesinriktad svenskundervisning för invandrare.

En viktig slutsats för att öka progressionens logik är förslagsvis följande: en deltagare som når till SAS nivån (gymnasienivån) på högst 1½ år skall efter utbildningen erbjudas möjlighet till 6 månaders arbete inom det aktuella yrkesområdet tex i form av ett aktivitetsstöd. Aktivitetsstödet utgår även för dem som blivit antagna till lärarutbildningen.

INNEHÅLL

Uppdrag om utvärdering av utbildningar i svenska för specifika yrkeskategorier i Stockholms län.....	2
FÖRORD	5
INLEDNING.....	6
UTVECKLINGEN AV SFI – EN KORT BAKGRUND	7
ERFARENHETER FRÅN SFX	11
Kort bakgrund	11
Sfx: yrkesinriktad svenska för invandrade.....	12
Sfa vård (medicin.....	13
Sff (Svenska för företagare).....	13
Sfh (Svenska för hantverkare)	14
Sfp (Svenska för pedagoger).....	15
Administrativt ansvariga.....	16
Några slutsatser	17
De fyra Sfx i dag, 2008/2009	17
LÄRARINTERVJUER.....	19
Pedagogisk idé	19
<i>Sfa medicin (läkare, sjuksköterskor, tandläkare etc)</i>	20
<i>Sff, Svenska för företagare</i>	22
<i>Sfh, svenska för hantverkare</i>	23
<i>Sfp, svenska för pedagoger</i>	24
Yrkesidentiteten	26
De är ju mina kolleger.....	27
Språket formar personligheten.....	28
Successionens logik	29
Några slutsatser	30
DELTAGARINTERVJUER.....	31
SFA Medicin.....	31
<i>Vi längtar efter att jobba med det vi kan och det vi är utbildade för</i>	31
<i>Viktigt med svensk medicinsk terminologi men viktigare med patientspråk</i>	31
<i>”Ropen” om en plats i vården - Det är viktigt att någon hjälper oss att få praktik</i> ..	32
<i>Sfa-deltagarnas erfarenhet av annan Sfi</i>	33
<i>Om utbildningens pedagogiska utformning</i>	34
<i>De intervjuade Sfa-studenternas förslag om framtidens Sfa</i>	35
Sff Företagare.....	36
<i>Sff och SFI – två skolformer med olika fokus</i>	37
<i>Om Lärarna och pedagogiken – Vi behandlas som vuxna</i>	37
<i>Tiden efter utbildningen och ”rädslan inför friheten” – ett problem söker sin lösning</i>	38
<i>De intervjuade Sff-studenternas förslag om framtidens Sff</i>	38
<i>Att förena sig och vägen till integration</i>	39
Sfh Hantverkare	39
<i>Att komma in på den svenska arbetsmarknaden och andra svårigheter</i>	40
<i>Språket och företaget</i>	40
<i>Synpunkter om Sfh-utbildningens uppläggning – icke handledd praktik</i>	41
<i>Skillnader mellan Sfi och Sfh – ett frågetecken</i>	41
<i>Tankar om Sfh-utbildningen</i>	42
<i>De intervjuade Sfh-studenternas förslag om framtidens Sfh</i>	42
Sfp Pedagoger	43

<i>Läraridentitetens hemvist</i>	43
<i>Deltagarnas uppfattningar om Sfp-undervisningen</i>	44
<i>Jämförelse mellan vanlig Sfi och Sfp</i>	45
<i>En bra utbildning kan alltid bli ännu bättre – om praktikens primat</i>	45
<i>Om validering</i>	47
<i>De intervjuade Sfp-studenternas förslag om framtidens Sfp</i>	47
<i>Tiden efter Sfp</i>	47
Vissa slutsatser.....	48
DELTAGARENKÄTER	49
Sfx-deltagarnas profil - ålder, köns och vistelsetid i landet.....	50
Hur deltagarna fick information om den aktuella utbildningen.....	50
Deltagarnas omdömen om utbildningens positiva sidor.....	51
<i>MEDICINARE</i>	51
<i>FÖRETAGARE</i>	52
<i>HANTVERKARE</i>	53
<i>PEDAGOGER</i>	53
Deltagarnas omdöme om utbildningens mindre tillfredställande sidor.....	54
<i>MEDICINARE</i>	54
<i>FÖRETAGARE</i>	55
<i>HANTVERKARE</i>	56
<i>PEDAGOGER</i>	57
Deltagarnas upplevelse av inflytande över utbildningen.....	60
Några slutsatser.....	60
SFX - EN SNABBARE VÄG IN I YRKESLIVET?	64
Sfx som medierande struktur i den svenska kulturen.....	64
Kan sfx-modellen fungera som modell för nyanlända invandrares integration i det svenska samhället?.....	65
FORTSATTA STUDIER	67
Interaktionen mellan projektet och samverkande organisationer och myndigheter.....	67
<i>Förslag 1</i>	67
<i>Förslag 2</i>	67
<i>Förslag 3</i>	67
BILAGA 1	68
BILAGA 2	70

FÖRORD

I dialogen Protagoras berättar Platon att Sokrates blev väckt en tidig morgon av den unge atenaren Ippokrates som uppspelt meddelade att den store filosofen Protagoras just hade anlänt till Aten. Vad Ippokrates önskade sig av Sokrates var hans hjälp att bli presenterad för denne i hopp om att få bli hans elev, och pengar var inget hinder. Sokrates försökte stilla Ippokrates iver genom att fråga vad han förväntade sig av ett sådant lärlingskap, m.a.o. vad trodde Ippokrates att han skulle lära sig och bli efter att han hade varit i lära hos Protagoras? Ippokrates kunde emellertid inte komma med något vettigt svar och frågorna gjorde honom mer förvirrad. - Sokrates ställde dock upp på sin unge väns önskan och tillsammans gav de sig iväg för att träffa Protagoras. I dialogen ställer Sokrates följande fråga till Protagoras:

SOKRATES: *Protagoras, jag tänker börja vårt samtal med det som förde oss hit: den unge Ippokrates är full av iver att gå i lära hos dig; han säger att han med stor glädje skulle vilja höra vad han har att se fram emot att lära sig efter att ha varit elev hos dig.*

PROTAGORAS: *Hos mig kommer han att lära sig det han kom för att lära. Och det jag undervisar om är rättrådighet om den egna hushållningen, så att han kan tänka rätt och handla ansvarsfullt, och om sådant som har med stadens angelägenheter att göra så att han kan bli duglig att avhandla dessa i såväl ord som handling. (Platon, Protagoras)*

Sokrates frågor i dialogen Protagoras – liksom i andra verk av Platon - ingår i ett systematiskt sökande efter det goda samhället och målet med människans bildning. Frågan som ställs till Protagoras kan i princip även ställas om målet och meningen med varje utbildningsprogram som har samhällsstöd. I föreliggande studie lyder emellertid frågan på följande sätt:

Vad är egentligen Sfx-verksamhetens bildningsideal och vad kan deltagarna förvänta sig få ut av sin Sfx-utbildning?

Det är vår förhoppning att innehållet i denna rapport kommer att ge läsaren - och inte minst uppdragsgivaren - underlag att kunna bilda sig en uppfattning om den särskilda utbildningsformen för nyanlända invandrare som går under akronymen Sfx. Utbildningens speciella inriktning är att erbjuda undervisning i Sfi genom att utgå från deltagarnas yrkesidentitet i nära samverkan med arbetslivet.

Föreliggande studie bygger på omfattande samtal i intervjuform med deltagare, lärare och ansvariga från fyra olika Sfx-program, nämligen Svenska för akademiker med medicinsk inriktning (Sfa), Svenska för hantverkare (Sfh), Svenska för företagare (Sff) samt Svenska för pedagoger (Sfp). Vi vill särskilt rikta ett varmt TACK till alla er som tog emot oss och generöst ställde upp för att delge oss era erfarenheter och reflektioner.

Vi kommer att ha uppnått syftet med vårt arbete om den ger upphov till förbättrade villkor och ännu högre kvalitet för nyanlända invandrades svenskundervisning och snabbare integration i samhället.

Stockholm 2009-01-26

Robert Höghielm

Petros Gougoulakis

INLEDNING

Sedan ett antal år har pedagogiska institutionen vid Stockholms Universitet haft kontakter med Länsstyrelsen i Stockholms län rörande integrationsfrågor. När Statskontoret 2008 fick i uppdrag av utbildningsdepartementet att utvärdera svenskundervisning för invandrare (Sfi) restes frågan om det fanns något intresse av att göra en särskild studie med syfte att undersöka de yrkesinriktade Sfi utbildningar som finns i Stockholms län. Statskontorets uppdrag var att belysa hur och i vilken omfattning statliga reformer lett till förbättringar inom Sfi. Enligt regeringen har inte någon sammanhållande utvärdering genomförts de senaste tio åren. Det krävdes därför en sådan utvärdering utgående från nationella mål och riktlinjer, som kan ligga till grund för regeringens överväganden i frågor rörande utbildning och integration. Statskontorets uppdrag har varit inriktat på vilka resultat Sfi deltagarna når, hur Sfi organiseras och genomförs samt hur lärarkompetensen ser ut och behovet av statliga fortbildningsinsatser.

Sedan 2001 har målgruppsspecifika utbildningar i svenska för nyanlända invandrade kunnat erbjudas i Stockholms län. De fyra första av sådana utbildningar har varit riktade till deltagare med viss yrkesbakgrund. Integrations- och jämställdhetsdepartementet gav i slutet av 2008 pedagogiska institutionen vid Stockholms Universitet i uppdrag att utvärdera fyra utbildningar som var organiserade enligt principen att deltagarna skulle ha samma eller liknande yrkesbakgrund. Regeringen fastställde uppdraget 2008-10-16 (IJ2008/2010/IU). I uppdraget framgår även att Stockholms universitet på lämpligt sätt skall ha kontakt med Statskontoret, vilket också har skett. Den analys som genomförts aktualiserar huvudsakligen problematiken inom fyra områden nämligen integrationspolitik, yrkeskompetens, validering samt lärande. Avsikten är att analysera kontextuella inramningar för att därmed identifiera eventuella gemensamma drag och bärande pedagogiska principer. Studien har genomförts i följande steg:

- (1) Analyser av ansökningarna med avseende på pedagogisk grundidé, beaktande av yrkeskontext, samverkansformer rörande olika aktörer och intressenter samt förväntade effekter av utbildningen.
- (2) Genomförda utvärderingar har granskats och analyserats. Utvärderingarna har gjort det möjligt att ställa förväntade resultat mot faktiskt uppnådda relaterade till deltagarnas bakgrund, undervisningsvolym och genomströmning.
- (3) Intervjuer med de fyra programansvariga.
- (4) Ett urval intervjuer med de fyra Sfx- utbildningarnas lärare (12 st)
- (5) Enkäter till samtliga studerande/deltagare som finns i utbildningarna och befinner sig på minst Sfi grund, D – nivån. (december 2008, 150 st)
- (6) Ett urval intervjuer med Sfx- studerande (20 st)
- (7) Postenkät till Sfa vård studerande som slutade ht 2003, med frågor om nuvarande anställning (januari 2009, 89 st)

UTVECKLINGEN AV SFI – EN KORT BAKGRUND

Redan för mer än 40 år sedan började Sfi¹ bedrivas som en försöksverksamhet i samband med den ökade invandringen under 1960-talet. Folkbildningen med dess olika organisationer var den dominerande anordnaren av denna verksamhet. Målet var att nyanlända invandrare snabbt skulle lära sig svenska och införlivas i det nya samhället. Ett avtal som slöts 1970 mellan LO och SAF om undervisning i Svenska innebar att den invandrade fick rätt till 200 timmars utbildning. Redan anställda fick studera Svenska delvis på betald arbetstid och med ersättning från arbetsgivaren. Resterande timmar finansierades med statliga medel.² De invandrare som inte hade anställning fick under samma tid rätt till statsbidragsfinansierad utbildning i upp till 30 timmar/vecka i max 240 timmar.³

På 1970-talet började en stor del av Sfi att anordnas inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen vid olika AMU-centra. Detta innebar en tydligare arbetsmarknadspolitisk inriktning av Sfi-utbildningen beroende inte minst på den stigande arbetslösheten i slutet på 1970-talet. Sfi-kursen som föregick den egentliga yrkesutbildningen kallades *Svenska som främmande språk med samhällsorientering*. Samhällsorientering integrerades med det språkliga innehållet och kursen i sin helhet kunde omfatta upp till drygt 500 timmars utbildning på heltid.

I ett försök att skapa en mer uppstramad struktur på Sfi-utbildningen infördes 1986 dels en ökning av antalet timmar till 700 dels en uppdelning i grund-Sfi med kommunen som huvudman och påbyggnads-Sfi med AMU och studieförbund som huvudarrangörer. Även denna konstruktion visade sig relativt tidigt vara mindre lyckad vilket ledde till att uppdelningen på grund-Sfi och påbyggnads-Sfi ersattes av en mer sammanhållen SFI-utbildning under kommunalt huvudmannaskap.

Den första förordningen som reglerade svenskundervisningen för invandrare trädde i kraft i mitten på 1990-talet (1994:895). Enligt denna skulle Sfi vila på de grundläggande värden som anges i den gällande läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Under samma period pekade en rad utredningar, utvärderingar och granskningar på såväl organisatoriska som pedagogiska brister som t ex omfattande avbrott, dålig måluppfyllelse, okvalificerade lärare och otidsenlig pedagogik.

I propositionen *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* (2000/01:72) uppfattades Sfi – dock utan att detta nämndes på ett uttryckligt sätt - som en del av samhällets satsningar på vuxnas livslånga lärande. Som sådan skulle Sfi-undervisningen ta sin utgångspunkt i etablerade vuxenpedagogiska principer. I likhet med all annan offentlig vuxenutbildning skulle den underställas samma mål och strategier för utvecklingen av vuxnas lärande, nämligen:

¹ I denna rapport har vi valt akronymen Sfi för Svenska för invandrare. I olika officiella texter används även förkortningen SFI blandat med Sfi.

² Från 1973 ökade svenskutbildningen på arbetstid till 240 timmar i enlighet med Invandrarutredningens förslag (SOU 1971:51)

³ 1986 ersattes Lagen om rätt till ledighet med lön för studier i Sfi med en lag om enbart rätt till ledighet för samma studier.

Mål

Alla vuxna skall ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning.

Strategi

- Pedagogik och arbetsformer utvecklas för att motsvara individernas föränderliga och ökande behov av lärande i ett kunskapsbaserat samhälle.
- Individens lärande och kunskapssökande stöds genom rådgivning och vägledning, baserad på erkännande av faktiska, redan förvärvade kunskaper.
- Ändamålsenliga lärmiljöer samt undervisning, handledning och nätbaserad utbildning tillhandahålls i en omfattning som så långt som möjligt svarar mot alla vuxnas varierande behov av och förutsättningar för lärande.
- Ekonomiskt stöd erbjuds vuxna för att stimulera till deltagande i utbildning och kompetensutveckling.
- Samhället, arbetsgivarna och de enskilda ansvarar gemensamt för att olika individers och olika gruppers behov av såväl allmän som specialutformad utbildning tillgodoses.
- Allt formellt och icke formellt lärande, som åtnjuter samhällets stöd, genomsyras av ett demokratiskt förhållningssätt och respekt för allas lika värde.
- En grundläggande samsyn över politikområden och samverkan mellan myndigheter, arbetsmarknadens parter och folkrörelser eftersträvas för att förverkliga individernas lärande och kompetensutveckling.” (prop. 2000/01:72, s.14)

Det är mycket som tyder på att Sfi inte har fått den likvärdiga ställning och den status som det kan medföra, jämfört med andra former av formell vuxenutbildning när det gäller samhällets stöd för vuxnas lärande (se SOU 2003:77, s. 204).

Sett i ett historiskt perspektiv skönjer vi, dessutom, en förskjutning i synen på Sfi mot en mer dekontextualiserad syn på språkinläringen, som utelämnar det sociokulturella sammanhangets och yrkesidentitetens betydelse för inte bara den språkliga färdighetsutvecklingen utan även utvecklingen av andra kompetenser och förmågor. Med ett sociokulturellt perspektiv menas något förenklat att individen ses som en delmängd av ett socialt sammanhang eller kontext. Synsättet skiljer sig från ett annat pedagogiskt förhållningssätt, som ser individen som fristående från kontext dvs att individen inte automatiskt ingår i ett kontext. Distinktionen är viktig att betona eftersom dessa två utgångspunkter får olika konsekvenser för hur Sfi organiseras.

Utvecklingen mot en Sfi-utbildning som mer eller mindre frikopplas från deltagarnas yrkesidentitet och förberedelse för aktivt delaktighet i svenskt samhälls- och arbetsliv uppmärksammades redan av senaste Sfi-utredningen i betänkandet ”Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv”:⁴

Som exempel kan nämnas att en stor del av den kunskap och erfarenhet som fanns kring att kombinera sfi med yrkesutbildningar gick förlorad då sfi inom AMU-utbildningarna försvann – kunskap som idag efterfrågas igen.

När sfi nu återigen står vid ett vägskäl inför ett eventuellt realiserande av detta betänkandes förslag är det vår förhoppning att en klar riktning stakas ut och att klara signaler om denna riktning ges till både verksamhet och samhälle: nu är ett

⁴ SOU 2003:7. Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv. Sfi-utredningens betänkande

nytt tydligare sfi på väg, på väg att se individer istället för invandrare, på väg som en del av vuxenutbildningen och på väg att närma sig vårt gemensamma samhällsliv och arbetsliv! (SOU 2003:77, s. 67)

Sfi-utbildningen kom vartefter att framstå mer som en renodlad språkinlärningsfråga än en integrationspolitisk angelägenhet. I propositionen 2005/06:148 (s. 28) omnämns de ansträngningar som görs för att ta fram förslag i syfte att ”påskynda och förbättra integrationen av invandrare i det svenska samhället”. Kunskaper i det svenska språket är enligt propositionen, ”en väsentlig förutsättning för en snabb etablering i samhället och på arbetsmarknaden”. Trots det fränkopplar dåvarande regering i nämnd proposition språkundervisningen från samhälls- och arbetslivsaspekten (integrationsdimensionen) genom att fastslå:

Sfi skall syfta till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket.

Det kan inte uteslutas att denna inriktning på Sfi-undervisningen betingades av en strävan att ”snygga till” statistiken över *förbättrade resultat* (i relation till vad?) och *ökad genomströmning i utbildningen* (och vad betyder det för den enskilda individen?). Det skulle ske med enkelt mätbara indikatorer. Emellertid fungerar detta sällan som ett mått på verksamhetens egentliga kvalitet uttryckt i ökad förmåga att påverka ”den egna livschansen”.

I samma proposition görs bedömningen att ”kommunerna bör ha ett fortsatt ansvar för att i sitt arbete med introduktion för invandrare erbjuda samhällsinformation”. Regeringen hade för avsikt att vid ett senare tillfälle presentera förslag som skulle leda till *ökad integration och ökad sysselsättning för invandrare*. Det anmärkningsvärda är att dessa förslag knappast verkar ha att göra med språkinläringens socialiserande och integrerande aspekter i språkets egna kulturella och samhällliga kontext. Medvetenhet om denna omständighet verkar inte saknas i propositionen⁵ men trots det valde man i propositionen att inte anamma Sfi-utredningens (SOU 2003:77) förslag att Sfi-utbildningen skulle innehålla samhällslivsorientering och arbetslivsorientering.

Vi menar att språkinläring bör utgå från ett relevant innehåll och att sfi bör utgå från och behandla det som berör vuxna individer, dvs. att leva och arbeta i Sverige. Vi visar i kapitlet [kap. 7, s. 137-159, vår anm.] att språk, kultur samt samhälls- och arbetslivsorientering är intimt förknippade och att ett särskiljande av samhällsorienteringen skulle försvåra för utbildningen att ta tillvara de studerandes kunskaper och erfarenheter samt det omgivande samhällets möjligheter att bidra till en effektiv utbildning enligt gällande mål. (s. 16)

Av det skälet föreslog utredningen introduktion av begreppet *Lärande i samhälls- och arbetsliv*, vars implementering borde vila på kommunens ansvar. Det föreslagna begreppet innebar ett nytt tänkande i sättet att organisera Sfi där kommuner och andra

⁵ Så här resonerar propositionen om språkinläringen: ”Språk och kultur hör nära samman. I all språkundervisning utgör texter om det samhälle och den kultur där det aktuella språket talas en källa såväl till språkkunskaper som till kunskaper om landet i fråga. Sfi karaktäriseras av att inläringen sker i det land där språket talas. Den omgivande svenskspråkiga miljön utgör därmed en outtömlig resurs för undervisningen. Motivationen spelar en stor roll för språkinläring. Det kan därför vara till stor fördel för individen om språkundervisningen utgår från livet i vardagen och att man där det är möjligt färgar in utbildningen i svenska med utbildning i yrkesspråk. Att eleven kan härleda den nya vokabulären till ett yrke, sitt nuvarande eller ett framtida, stimulerar inläringen.” (Prop. 2005/06:148, s. 29)

berörda aktörer, t ex arbetsförmedlingen, aktivt anskaffade platser syftande till lärande i samhälls- och arbetslivet. - En utbildningsuppläggnings som integrerade de studerandes erfarenheter från t.ex. arbetsplatsrelaterade arrangemang ställer enligt utredningen krav på satsningar av kompetensutveckling av lärare och tillgång till vägledning.

Propositionen delade inte den vidgade synen som utredningen presenterade med det diskutabla argumentet att ”hittillsvarande dubbla målen har bidragit till en otydlighet vad gäller utbildningens syfte. Regeringen anser att tyngdpunkten bör ligga på språkutbildning”. Med detta ställningstagande togs inte heller någon hänsyn till Sfi-utredningens resonemang om hur viktigt det är, för Sfi-studenternas lärande och kommunikativa förmåga, att verka i autentiska miljöer i samhällsliv och arbetsliv och bortom klassrummet.

En propositionstext är vanligtvis öppen för olika läsarter och så är fallet med Propositionen 2005/06:148.⁶ Förutom det som citerades ovan föreskriver samma text följande:

Kommunen skall i samarbete med länsarbetsnämnden verka för att eleven ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. (a.a. s. 34)

Det är uppenbart att formuleringen i propositionen möjliggör olika tolkningar från Sfi-anordnarnas sida avseende vilka åtgärder som bör vidtas. Det handlar sålunda om karaktären och omfattningen av eventuella samverkansformer samt innehåll och pedagogisk uppläggnings av Sfi-undervisningen. Rent teoretiskt verkar det inte finnas några formella hinder för att organisera Sfi på ett sätt som liknar Sfx-programmens grundidé såsom den framgår av arrangörernas beskrivningar (se nästa kapitel).

Även om propositionen och kursplanerna för Sfi inbegriper arbetslivsorientering och kommunikation i arbetslivet delar vi Sfi-utredningens bedömning att detta i realiteten får för lite utrymme i undervisningen. Som trolig orsak anger utredningen att Sfi-lärarna i regel inte har en utbildning som är relevant för denna uppgift. Förutom bristen på kompetenta lärare uppger utredningen som trolig orsak avsaknad av fungerande samverkan mellan kommuner och andra aktörer, såsom berörda arbetsmarknadsmyndigheter och arbetsmarknadens parter.

⁶ Regeringens proposition 2005/06:148. *Vissa frågor om vuxnas lärande, m.m.*

ERFARENHETER FRÅN SFX

Kort bakgrund

För nyanlända invandrare är ett snabbt inträde på arbetsmarknaden av största vikt för att integreras i samhället. Problematiken har ökat under de senaste decennierna. I Stockholms län finns omkring 474 000 personer från 180 länder. De talar ca 30 olika språk och nästan all världens religioner finns representerade. Dessa personer är en blandning av både analfabeter och akademiker. En mängd olika faktorer är avgörande för den enskilde individens välbefinnande och dennes familj. Det är viktigt att barnen i en invandrarfamilj har positiva förebilder, bl.a. i form av att deras föräldrar har ett arbete utifrån sin kompetens. Detta i sin tur kan generera en positiv spiral i form av inspiration till att barnen själva vill studera vidare. Samtidigt har samhället allt att vinna på att nyanlända snabbt blir integrerade i svenskt samhälls- och yrkesliv så att självförsörjning uppnås snabbare. Emellertid finns det rapporter som visar att allt för många invandrare arbetar i yrken som inte står i paritet till deras utbildningsbakgrund. Det finns dock vissa svårigheter att få en samlad bild av hur välutbildade utrikes födda kommer in på den svenska arbetsmarknaden.⁷

Som orsaker till invandrades svårigheter att komma in på den svenska arbetsmarknaden framhåller olika forskningsrapporter företeelser som ”kulturellt avstånd” och brister i ”Sverigespecifika” kunskaper.⁸ Bra språkkunskaper och investeringar ”i viss svensk utbildning” har stor betydelse när det gäller invandrades chanser att få en anställning och relativt högre inkomster jämfört med att ha enbart en utländsk utbildning. Detta resultat presenteras i en relativt ny forskningsrapport som har fokuserat ”på avkastningen av utbildning och kunskaper i svenska språket ur ett individperspektiv”.⁹ Utbildning, konstaterar rapporten, har stor betydelse för framgången på arbetsmarknaden oberoende födelseland eftersom goda kunskaper i svenska språket kraftigt ökar individens chans att få ett välbetalt arbete. Även arbetsgivare, hävdar rapporten, betonar utbildningens – i synnerhet svensk eller utbildning med inslag av vissa svenska delar – och svenskkunskapernas betydelse vid anställningar.

Samma studie fastslår att sambandet mellan utbildning och chansen att ha ett arbete ofta är starkare i grupper där många har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. I sammanhanget bör nämnas att författarna till citerad rapport inte förnekar att den svaga anknytningen till arbetsmarknaden för många individer med invandrarbakgrund kan ha att göra med strukturell diskriminering i det svenska samhället.

⁷ Statistiken för akademiker som är utrikes födda är svårgenomtränglig. 1997 började nästan 1 500 utrikes födda kvinnliga och nästan 1 000 manliga akademiker i grundläggande vuxenutbildning. Nästan hälften av dessa akademiker har sedan läst grundläggande vuxenutbildning mellan 5 och 13 terminer. 5 000 utrikes födda akademiker var inskrivna i arbetsförmedlingens kategori ”arbetssökande med förhinder”, hälften hade varit i Sverige i mer än två år. Kategorin avser personer som inte omedelbart står till arbetsmarknadens förfogande, t ex studenter som skriver in sig i januari för sommarjobb i juni. De som är inskrivna i denna kategori räknas inte som arbetslösa och ingår därför inte heller i AMS statistisk överblick över antalet arbetslösa. [Integrationsverket (2004) *Rapport Integration 2005*]

⁸ Jönsson, Annelis & Rubinstein Reich, Lena (2006). ”En yrkesidentitet i förändring? Invandrade lärares möte med den svenska skolan”. I: *Pedagogisk forskning i Sverige, 2006 årg 11 nr 2 s. 81-93*; SOU 2004:73. *Migration och integration - om framtidens arbetsmarknad?*. Bilaga 4 till LU 2003/04. Stockholm: Fritzes

⁹ Rooth, Dan-Olof & Åslund, Olof (2006) *Utbildning och kunskaper i svenska*. Stockholm: SNS förlag

Vad gäller frågan om utländska utbildningars överförbarhet generellt till svenska arbetsmarknadsförhållanden uppdragas en rad svårigheter. Det är alltid mer komplicerat med utbildningar som är beroende av specifika nationella lagar och förordningar samt kulturella särdrag, t ex lärare. Problemet blir ännu tydligare i yrken där det inte råder brist på arbetsmarknaden. I de fall däremot där efterfrågan är stor, som inom vissa vårddyrken, har relativt hållbara system kunnat utvecklas för att reglera utländska utbildningars överförbarhet och former för eventuella kompletteringar.

I sammanhanget finns det anledning att fråga sig om dagens valideringssystem av utländsk kompetens i praktiken innebär en form av outtalad sortering där några får möjlighet att bli validerade men inte andra beroende på hur efterfrågan av viss kompetens ser ut. Ur den enskildes perspektiv vore det mer rättvist om valideringen mera fokuserade på vad individen faktiskt kan än vad han/hon saknar utifrån arbetsmarknadens behov.¹⁰

Problematiken verkar inte vara främmande i arbetslivet. Det framkommer från undersökningar med rekryteringsansvariga i olika företag att arbetsgivarna efterlyser bättre instrument för validering av utbildning och yrkeskvalifikationer oavsett hur dessa har förvärvats.¹¹

Sfx: yrkesinriktad svenska för invandrare

Sfx kan anses utgöra ett tydligt exempel på konkreta integrationspolitiska satsningar i Sverige riktade till personer med utländskt ursprung. Idén med Sfx är att bedriva svenskundervisning för invandrare genom att sammanföra deltagare med liknande yrkesbakgrund. Vid en granskning av ansökningar och tillgängliga utvärderingar av Sfa (Svenska för vård), Sff (Svenska för företagare), Sfp (Svenska för pedagoger) samt Sfh (Svenska för hantverkare) framkommer detta tydligt. Man skulle också kunna hävda att man i praktiken försökt tillämpa ett sociokulturellt perspektiv på hur man organiserar undervisningen. Utbildningarna har organiserats så att deltagarnas yrkesidentitet har varit utgångspunkten. Genom att sammanföra personer med liknande yrkesbakgrund har man lyckats skapa ett klimat i Sfx grupperna som, enligt utvärderingarna, gynnat språkinläringen.

I de fyra Sfx ansökningar, som studerats i föreliggande studie, påvisas ett ökat behov av arbetskraft inom olika yrkesområden. Först ut i Stockholms län var Sfa medicin. Man hade uppmärksammat att det bland invandrare fanns en hög andel som redan hade kvalificerade yrken från sina hemländer. Frågan var om man kunde få dessa personer att återgå till sina gamla yrken så snart som möjligt. Detta var en utmaning som Sfi verksamheten inte hade haft fokus på tidigare. Självfallet är det en förutsättning för en introduktion på arbetsmarknaden om invandrare så snart som möjligt lär sig svenska. Den dominerande tankefiguren hade länge varit att om man tillägnat sig det svenska språket då kommer integreringen i det svenska samhället automatiskt. Tyvärr är detta inte så okomplicerat.

¹⁰ Andersson, Per, Hult, Åsa, Osman, Ali (2006) *Validering som sortering. - Hur värderas utländsk yrkeskompetens?*. Underlagsrapport till Integrationsverkets Rapport Integration 2005, s. 47. [<http://www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/ri2005/bilagor/2006-516.pdf>]

¹¹ A. a., s. 125ff.

De flesta vuxna invandrare som kommer till Sverige har ett förflutet att ha varit verksamma i något yrke. Beroende på kulturell bakgrund kan detta dock variera mellan män och kvinnor. De har yrken som vanligen finns i det svenska samhället. Det är den tankefigur som ligger bakom hur Sfa vård kom till. Tanken på att organisera Sfi undervisning med ledning av deltagarnas yrkesbakgrund har, i Stockholmsregionen, relativt snabbt fått efterföljare under 2000-talets första sekel. I slutet av år 2008 hade inte mindre än sju olika Sfx startats. Vi kommer dock att inrikta oss på de fyra som nystartade under de första åren in på 2000-talet. Sfa vård var först och startade 2001, Sff 2004, Sfh 2006 samt Sfp 2006. I den följande genomgången presenteras projekten i samma ordning. Alla dessa utbildningar började i projektform, men hade vid undersökningstillfället organiserats som en reguljär verksamhet.

Sfa vård (medicin)

Sfa medicin, som verksamheten numera heter, har sin upptakt i, när dåvarande landshövdingen Ulf Adelsohn i april 2000 gav Länsstyrelsen i Stockholms Län i uppdrag att undersöka möjligheterna till samordning av utbildning i svenska för utländsk sjukvårdspersonal. Syftet var att undanröja den flaskhals som bristande språkkunskaper innebär för en person att kunna ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. Länsstyrelsen tog ett initiativ till ett möte med Södertörns kommunerna och Stockholms läns landsting. Vid den tidpunkten hade en inventering gjorts av akademiker i invandrar- och flyktinggrupperna i Södertörns kommunerna Haninge, Botkyrka och Södertälje. Det visade sig att 80% av de nyanlända flyktingarna i Södertälje var högutbildade. En liknade bild fanns i de andra kommunerna. Projektägare blev Länsstyrelsen och de tre kommunerna som tillsammans med de lokala arbetsförmedlingarna fick ansvaret för att genomföra Sfa. Undervisningen förlades till Södertörns högskolas lokaler i Södertälje. Europeiska Sociala Fonden (ESF) kom att stå för en del av finansieringen. Projektet var treårigt och som framgår i en slututvärderingsrapport från 2004¹² var verksamheten mycket framgångsrik. Under projekttiden har totalt 287 personer studerat Sfa vård samtidigt som utbildningstiden förkortades avsevärt i jämförelse med reguljär Sfi i de tre kommunerna. År 2003 var utbildningstiden att nå upp till SAS grundläggande 9,3 månader. Kostnaderna var jämförelsevis låga jämfört med Sfi/komvux i Haninge, Botkyrka och Södertälje. En sådan kostnadsjämförelse är dock problematisk att göra eftersom det mycket väl kan ha funnits en viss andel av analfabeter i kommunernas Sfi/komvux, vilket kräver resurser som kan öka kostnaderna. Sfa medicin har efter projekttidens slut fortsatt som en komvux verksamhet. Man är fortfarande beroende av att andra kommuner skickar deltagare som betalas enligt interkommunal ersättning, en fråga som också aktualiserades när vi granskade Sff, Svenska för företagare.

Sff (Svenska för företagare)

Sff startade 2004 och har tagit till sig de idéer som låg bakom Sfa medicin. Projektet stöddes även denna gång av svenska ESF-rådet. Man hade ambitionen att

¹² Svenska för akademiker. SFA vård – slututvärdering. (2004) Rapport 2004:04, Länsstyrelsen i Stockholms Län.

Ge deltagare ökade kunskaper i svenska språket på ett snabbare och effektivare sätt och därigenom förkorta tiden från ankomst till egenförsörjning, primärt genom företagande.¹³

Ansvarig för projektverksamheten var Solna kommun. Projekttiden slutade i mitten av 2007. Av den slututvärdering som presenterades mars 2007¹⁴ framkom att projektet i likhet med flera Sfx hade haft vissa initiala problem som är naturliga med tanke på att en helt ny typ av verksamhet drogs i gång. Av dem som antagits till Sff under projekttiden hade knappt hälften egen erfarenhet av företagande. Syftet var att deltagarna skulle komma upp på SAS grundläggande nivå. De som gjorde detta tog i genomsnitt 9,3 månader på sig att klara av den nivån. Resultaten är jämförbara med Sfa vård som uppvisade liknande resultat. Utfallet för Sff gällde deltagare med en bättre utbildningsbakgrund jämfört med deltagare som inte hade samma bakgrund.

Resultatet är inte så överraskande eftersom de med bättre utbildningsbakgrund hade en större studievana. Emellertid var det endast 21% av dem som påbörjade utbildningen som nådde fram till SAS grund. Under den studerade perioden (från mitten på 2004 till november 2006) påbörjade 185 personer Sff. Utvärderarna visar att det fanns en variation av skäl för varför man avbrutit studierna. 24% hade lämnat utbildningen på lärarnas anmodan (dålig närvaro eller för hög studietakt för vissa deltagare). Vidare slutade 15 % på grund av att de fick ett arbete och 13 % av personliga skäl. Intressant att notera är att 23 % slutade på grund av att de inte hann med studierna samtidigt som de skulle sköta sitt företag.

Undersöker man hur många som startade ett eget företag under utbildningens gång visar utvärderingen att av 125 Sff deltagare med korrekta personnummer hade, enligt Skatteverket, 32 företag registrerats, alltså 26% av deltagarna. I de intervjuer som genomfördes förväntade sig 72% av deltagarna att inom två år ha startat egna företag. Projektledaren lade under projekttiden ner oerhört mycket tid på att åka runt och informera kommuner, Sfi rektorer, lärare och potentiella deltagare i Sff. Till en början försökte projektledaren utan framgång informera Sfi lärare för att den vägen rekrytera deltagare. I stället sökte projektledaren själv upp deltagare genom att gå ut i klassrummen. I utvärderingen konstaterades att hälften av Sff deltagarna hade rekryterats på detta sätt, 30-40% genom någon bekant, medan endast 10-20 % hade fått informationen via sin kommun. Detta pekar på ett problem som delas av de undersökta Sfx.

Sfh (Svenska för hantverkare)

Sfh var ett projekt som varade en kort tid från september 2006 till hösten 2007 dvs knappt ett år. Hanninges kommunala vuxenutbildning, Centrum Vux, var projektägare. Liksom tidigare berörda Sfx fick detta finansiellt stöd från ESF. Vidare hade man Länsstyrelsen i Stockholms Län som samarbetspartner. Projektet hade också samarbete med Stockholms Hantverksförening, Hantverkarnas riksorganisation, Länsarbetsnämnden (numera avskaffad) genom Af Expo, samt Botkyrka och Södertälje kommuner. Utgångspunkten var att deltagare med en yrkesbakgrund från olika hantverksyrken skulle samlas. Förutom språkundervisning var avsikten att erbjuda yrkesvalidering. Utbildningen förlades till Hantverksföreningens friskola "Hantverksakademins gymnasium" i Johanneshov, nära

¹³ Svenska För Företagare SFF. Slutrapport. (februari 2007) SWECO EUROFUTURES

¹⁴ A.a. (2007)

Blåsut tunnelbanestation. Svenska för hantverkare är, som andra Sfx, i grunden en språkutbildning. Förutom studier i svenska, med fokus på yrkessvenska, har utbildningen bestått av praktik i varje kursdeltagares eget yrke. Vid starten framhölls samarbetet med Hantverksföreningen som mycket värdefullt. Det var således den teoretiska utbildningen som var förlagd till Hantverksakademins lokaler.

Utvärderingen från 2007 påvisade det positiva med att deltagarna genom praktikplatser fick komma ut på företag där de relativt snabbt kunde börja verka inom sitt tidigare yrke. Under projekttiden uppstod initialt en rad problem som hade att göra med otillräckliga förberedelser. Vidare var den interna organisationen bristfällig och samarbetsvårigheter uppstod med Hantverksakademins rektor som gjorde att Sfh lärarna inte i önskad utsträckning fick tillgång till verkstäderna. De yrkeslärare som var verksamma där var dock enligt Sfh lärarna mycket samarbetsvilliga. Ett annat problem var att det under projekttiden kunde påvisas smådriftsnackdelar. Trots en del svårigheter visade utvärderingen att deltagarna ansåg att Sfh var överlägset Sfi som utbildningsform. Av de 40 deltagare som under projekttiden påbörjade utbildningen hann 18 få ett arbete, vilket måste anses vara tillfredsställande. Enligt utvärderaren är konceptet rätt eftersom det finns en stor förbättringspotential.

Sfp (Svenska för pedagoger)

Sfp startade januari 2006 och avslutades den sista december 2007. En utvärdering av projektverksamheten publicerades i november 2007¹⁵. Projektet fick som de tre övriga Sfx:en stöd av ESF. Projektägare var Stockholms Stad som genomförde projektet i samarbete med dåvarande Lärarhögskolan i Stockholm, Länsstyrelsen i Stockholms Län, Högskoleverket samt ett antal kommuner inom Stockholms Län. Under projektets första verksamhetsår 2006 antogs 183 och 2007 140 personer. Projektet avvecklades under hösten 2007 och nedgången av antalet antagna mellan åren orsakades av detta. Av de 76 personer som klarat av SAS B under 2006 och 2007 återfanns hela 33 personer i den ordinarie lärarutbildningen. Efter godkänt SAS B var således förfaringssättet att man skulle söka sig till lärarutbildningen. Här pekar utvärderingen på en problematik, nämligen att den ordinarie lärarutbildningen inte strategiskt påverkades av den nya gruppen av studerande. En fördel var dock, att de studerande hade möjlighet att komma in på ett lärarprogram via en särskild studerandekvot som högskolans rektor förfogade över när man var klar med SAS B .

Mer konkret konstaterade utvärderingen att Sfp-projektets pedagogiska idé har visat att den kunde ha fungerat bättre om man från början hade lagt ner mer arbete på att i seminarieform först diskutera praktiska konsekvenser med alla inblandade. Sfp:s pedagogiska idé kan enkelt sammanfattas enligt följande: *att inom ramen för språkundervisningen i svenska, möjliggöra en internalisering av en svensk skolkontext.* I en särskild orienteringskurs som var anpassad för olika språknivåer fick kursdeltagarna en genomgång av det svenska skolsystemet. Kursen innebar också att deltagarna på SAS nivå A och B, fick vistas en dag i veckan ute på en skola. Upplägget var mycket uppskattat av kursdeltagarna och gjorde att de studerande snabbt kunde tillägna sig en

¹⁵ SFP Svenska för pedagoger. Utvärdering av Växtkraft Mål 3-programmet Svenska för Pedagoger – en samverkande kedja mellan språkutbildning och lärarutbildning för utländska lärare. (2007). Utbildningsförvaltningen Stockholms Stad.

uppfattning om den svenska skolkontexten. Orienteringskursen kom under den relativt korta projekttiden att utvecklas som en del av språkundervisningen.

Trots klara initiala samverkansproblem mellan det kommunala systemet och högskolan var det således 43 % av de studerande som blev godkända på SAS B under de två projektåren vilka återfanns inom lärarutbildningen. Fyra personer hade för övrigt redan hunnit lämna Lärarhögskolan med en svensk lärarexamen. Ett problem som uppdagades var att valideringen av de personer som sökte sig till Sfp var föga transparent, något som utvärderingen särskilt uppmärksammade. Mycket av projektets framgång kan, enligt utvärderingen, förklaras av Sfp lärarnas insatser. Kursdeltagarna var genomgående mycket positiva till utbildningssatsningen. Utökad vistelse för de studerande på skolor var dock något som efterfrågades av de studerande vilka hade intervjuats. De uppskattade särskilt att utbildningen var förlagd till Lärarhögskolans campus. Just denna aspekt var något som framkom i utvärderingen av Sfa vård, eftersom denna hade förlagts till Högskolan Södertörns campus i Södertälje.

Administrativt ansvariga

Vi intervjuade också de fyra ansvariga för respektive Sfx program. Ansvarig för Sfa medicin framhåller problem som rör samverkan socialstyrelsen och kommunerna. Det förekommer att deltagare måste avbryta studierna pga att deras hemkommuner inte vill betala. Ansvarig för Sfh, däremot är optimistisk rörande samverkan med kommuner. Samarbetet är särskilt gott med de södra kommunerna som utan prut skickar "sina" deltagare till Botkyrka kommun. Även biträdande rektor i Haninge uttrycker förhoppning om förbättrad samverkan eftersom det finns ett förslag till en överenskommelse mellan Sfx:n och kommunerna som KSL (Kommunförbundet Stockholms Län) har tagit fram som snart väntas undertecknas av länets 26 kommuner. Rektor för Sfp tar upp samverkansproblematiken, men då gäller problemet bristande samverkan med lärarutbildningen (Stockholms Universitet). Det verkar som om det inte finns någon direkt koppling mellan lärarutbildningen, endast indirekt.

Alla ansvariga tar upp ekonomin som ett ständigt orosmoln. Det kan röra sig om problem med provtjänstgöring för Sfa eftersom sjukvården inte vill kosta på. Man tar hellre någon från EU eller en svenskutbildad. Eftersom Sfx:en är förlagda till en viss kommun är den verksamhetsansvarige utlämnad till interna kommunala ekonomiska problem, som skapar en osäkerhet.

När det gäller den pedagogiska idén, att samla personer med samma yrkesbakgrund, är man överrens om att den är utmärkt. Den skulle fungera ännu bättre om de olika myndigheter som är inblandade kunde samordna sin kärnverksamhet på så sätt att integrations frågor skulle vara en kärnfråga. Som det nu blir, vittnar flera av de intervjuade om att de enskilda handläggarna på olika myndigheter har olika uppfattningar om hur förordningar skall tolkas. I intervjuerna ges exempel på hur den enskilda kursdeltagaren är utlämnad till något som uppfattas som godtycke.

Några slutsatser

Vad visar då denna genomgång? De fyra Sfx:en har organiserat undervisningen efter en pedagogisk princip, nämligen den sociokulturella. Vi skall dock inte här gå in på de olika schatteringar som finns inom detta område, men gemensamt är att individens lärande starkt påverkas av den sociala miljö eller sammanhang han eller hon vistas i. Befinner man sig tillsammans med andra som har liknande yrkesbakgrund sker en påverkan av den enskilde individens uppfattningar om sig själv. Det blir uppenbart att deltagarna i en Sfx grupp påverkas positivt av detta. Ett viktigt resultat är att motivationen förstärks i gruppen, något som alla utvärderingarna pekar på. Vidare framkom också att studietakten var hög i de fyra Sfx:arna, vilket enligt utvärderingsrapporterna innebar att goda språkkunskaper uppnåddes på jämförelsevis kortare tid än i annan Sfi. Ett genomgående problem fanns i alla projekten, nämligen initiala startsvårigheter, vilket oftast hade att göra med samverkanssvårigheter mellan olika aktörer.

Intervjuerna med de ansvariga visade att de febrilt försöker skapa mer bestående strukturer för verksamheten. Beklagligtvis lämnas vittnesmål om hur förändringar i rutiner som är relaterade till den egna kommunen måste balanseras mot hur myndighetspersoner tolkar och tillämpar bestämmelser. En slutsats man kan dra är att det finns en god vilja hos alla inblandade. Många gånger har svårigheter övervunnits fram för allt pga de nätverk man byggt upp och som håller ihop verksamheten. Ett grundläggande problem är att den i stor utsträckning vilar på entusiaster, något som kan vara en fara på lite längre sikt.

De fyra Sfx i dag, 2008/2009

Sfa medicin organiseras av Södertälje kommun. Den vänder sig till personer som har en akademisk utbildning för ett vårdyrke från ett land utanför Sverige men saknar språkkunskaper i svenska. Sfa-medicin erbjuder deltagarna via Vuxenutbildning Södertälje att läsa svenska hela vägen från Sfi till svenska som andraspråk B (SAS B). Detta kombineras med kurser inriktade mot arbete inom vårdsektorn. Verksamheten liksom andra Sfx är beroende av att andra kommuner inom länet skickar deltagare till Södertälje och att hemkommunen är villig att betala för studieplatsen.

Sff vänder sig till personer som har ett företag eller vill starta ett företag. Kursen erbjuder svenskundervisning med inriktning mot entreprenörskap och företagande. Utbildningen sköts av Botkyrka kommun och är förlagd till Tumba.

De individer som har en utländsk hantverksutbildning och yrkeserfarenhet och vill fortsätta i sitt yrke kan läsa svenska för hantverkare. Utbildningen är förlagd till Stockholm, men ansökan sker i Botkyrka. Man läser Sfi - Svenska för invandrare, samtidigt som man lär sig yrkesspråket. Genom utbildningen får deltagarna kontakt med sin bransch och praktiserar tillsammans med en handledare på en arbetsplats. Vidare erbjuds deltagarna att få sina yrkeskunskaper validerade och få möjlighet till komplettering av sina yrkeskunskaper. Det finns också en möjlighet att eventuellt fortsätta på SAS, grundläggande nivå. Kurstiden är individuell och kontinuerlig intagning tillämpas.

Sfp, slutligen, vänder sig till invandrare som har en utländsk, akademisk pedagogisk examen och vill arbeta som lärare i Sverige. Utbildningen är förlagd till Stockholms stad och har för närvarande sina lokaler i S.t Görans gymnasieskola. Efter att deltagarna klarat av SAS B kan de söka till lärarutbildningen på Stockholms Universitet som har ett särskilt program för dessa studerande, ULV (kompletterande utbildning för lärare med utländsk lärarutbildning). Det är ett statligt projekt som pågår 2007 till 2010. Längden på detta program är beroende på vilken typ av komplettering som eventuellt är nödvändigt. Det finns också möjlighet för personer som redan har en ämnesteoritisk kompetens i ett eller flera undervisningsämnen att söka till ett särskilt lärarprogram som ger lärarbehörighet - Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). I alla de fyra Sfx fallen kommer den studerande till en kritisk punkt, nämligen återinträdet in i det egna yrket och yrkesverksamheten efter avslutade Sfx studier.

LÄRARINTERVJUER

Sammanlagt intervjuades 12 lärare. Samtliga intervjuer bandades. Varje intervju genomfördes av två intervjuare. Lärare verksamma vid de fyra Sfx var samlade vid varje intervjutillfälle. Detta innebar att 3 lärare från Sfa medicin intervjuades vid samma intervjutillfälle. På motsvarande sätt genomfördes intervjuer med 2 lärare från Sfh (hantverkare), 2 från Sff (företagare) samt 5 från Sfp (svenska för pedagoger). Intervjutillfällena fick karaktären av seminarier som vardera varade c 1½ - 2 timmar. Två lärare som var aktuella att intervjuas kunde inte medverka p.g.a. att de hade lektioner.

Intervjuerna var ostrukturerade men styrdes av följande frågeområden:

(1) rekryteringsbakgrund (hur kom det sig att de arbetar i ett Sfx) (2) introduktion till aktuell sfx, (3) eventuella skillnader jämfört med traditionell sfi, (4) beskrivning av programmets pedagogiska idé, (5) redovisning av eventuella svårigheter/förtjänster, (6) hur vet man som lärare att man lyckats, (7) tänka fritt om en framtida Sfi i Sverige. Eftersom två personer alltid tillsammans genomförde intervjuerna kunde ansvaret för att driva de olika frågeområdena växla, vilket innebar att när den ene intervjuaren var aktiv kunde den andre göra reflektioner, lyssna in de svar som gavs och ställa kompletterande frågor.

Utfallet av lärarintervjuerna kommer att redovisas enligt följande struktur:

- (1) Pedagogisk idé
- (2) Yrkesidentiteten
- (3) De är mina kolleger
- (4) Språket formar personligheten
- (5) Successionens logik

Pedagogisk idé

I olika utbildningssammanhang framförs ofta krav på att lärare skall ha en god kompetens, något som naturligtvis också gäller för lärare som arbetar inom Sfi området. Men innebörden av begreppet blir något diffust såsom det skildras i olika utbildningstexter. Detta är förståeligt med tanke på att det ofta förekommer i generella resonemang. För att förstå vad utvecklandet av en individs kompetens innebär är det nödvändigt att veta vad som menas med kompetens. Med kompetens avses en individs potentiella handlingsberedskap att klara av och lösa uppgifter eller problem på ett framgångsrikt sätt. Således en förmåga att klara av nya uppgifter som man tidigare inte varit med om. Kunskap kan finnas utan kompetens, men kompetens kan endast finnas om kunskap finns.

Gemensamt för de 12 lärarna är att de flesta, med undantag för ett par personer, har en lång erfarenhet att arbeta inom Sfi. De flesta hade också studerat svenska som andra språk på högskola. Bland våra lärare fanns det två lärare som inte hade en formell lärarutbildning. Inom varje Sfx fanns det alltid en lärare som hade erfarenhet från det aktuella yrkesområdet antingen direkt eller indirekt (Sff: en lärare hade arbetat som företagare, Sfa: en arbetade som sjuksköterska, Sfp: alla arbetade som lärare samt Sfh: en hade arbetat med arbetsmarknadsutbildningar som rörde yrkesutbildningar). Sammantaget

torde således de intervjuade lärarna uppvisa en god kompetens. Men fanns det någon uttalad pedagogisk idé kring hur man borde organisera Svenska för invandrare, Sfi nivå A-D upp till de högsta nivåerna Svenska som andra språk SAS A och B?

I det följande görs en genomgång av vad lärarna vid de fyra undersökta Sfx hade för uppfattningar. Framställningen bygger således på vad enskilda lärare yttrade vid intervjutillfällena. Som tidigare nämnts bandades alla intervjutillfällen. Eftersom två intervjuare växlade sinsemellan med att ställa frågor var det inte några svårigheter att i efterhand särskilja vem det var som yttrade sig. Bandspelaren var utformad som ett USB minne vilket gjorde det mycket enkelt att lagra varje inspelning på en dator för vidare bearbetning.

Sfa medicin (läkare, sjuksköterskor, tandläkare etc)

Sfa studerande har akademisk utbildning inom sjukvård. Detta innebär att de flesta är mycket studievana. En dag i veckan har man vårdsvenska, men man önskar sig att kunna förlägga undervisningen till en autentisk vårdmiljö.

Vi skulle gärna ha velat vara lokaliserade exempelvis till Huddinge sjukhus. Det har vi framfört många gånger. Det finns inte någon som vill driva det. Och våra chefer här i kommunen är ju kommunalanställda och de har inte något intresse av att flytta undervisningen härifrån och dit. (lärare B, Sfa medicin)

Lärarna betonar att alla är mycket motiverade att få börja i sitt gamla medicinska yrke och att detta utgör en stark drivkraft. Resultatet blir att svenskundervisningen håller mycket hög studietakt. De flesta av de studerande kommer också upp på SAS B nivå inom ett år.

Allting hänger ihop, vart de skall, vad de skall lära sig. De har blodtrycksmanschetter, vi har rollspel.....Ibland mycket autentiska situationer. (lärare C, Sfa medicin)

Det framgår tydligt att alla lärarna är mycket frustrerade över att de har svårigheter med att få komma ut på någon vårdenhets med sina kursdeltagare. Två av lärarna som anlitas i utbildningen är sjuksköterskor, varav den ena arbetar deltid som sjuksköterska, vilket framhålls som mycket lämpligt. De klagar dock på att det är mycket svårt att få dit någon läkare.

Någon enstaka gång per termin har jag fått komma till en vårdcentral....där vi kan sitta i rätt miljö. (lärare C, Sfa medicin)

Visionen har ju hela tiden under de här åtta åren varit detta. I början fick vi komma till ett sjukhus. Men vården har ju blivit mer och mer ansträngd. Nu är det helt stängt. (lärare A, Sfa medicin)

Genom informella kontakter lyckas man dock till en viss del med detta. Genom att lärarna har spårat upp en tidigare Sfa studerande som arbetar som läkare på en vårdcentral får de möjlighet att komma på studiebesök. Lärarna anser att Stockholms Landsting måste ge stöd för att kunna möjliggöra en bättre anknytning till vårdverksamheten.

Landstinget måste ge stöd åt den här anknytningen. Så ser man Kalmar Län som bekostar polska läkare....På motsvarande sätt skulle man göra här... (lärare B, Sfa medicin)

Lärarna på Sfa medicin utgår således mycket från att undervisningen måste ha en tydlig förankring i den medicinska verksamheten. Tanken har stora likheter med de pedagoger som hävdar att den teoretiska yrkesutbildningen skall utgå från yrkesverksamheten. Ett gammalt exempel är McMaster Medical School i Canada, som startade en läkar- och sjuksköterskeutbildning 1967 vilket innebär att de studerande, omedelbart vid studiernas början, placeras ut på en vårdavdelning. Patienternas sjukdoms anamnes bestämmer "vägen" genom kurslitteraturen. Dessa idéer har också legat till grund för när Hälsouniversitetet (dvs. den medicinska fakulteten) vid Linköpings universitet startade 1986. Det pedagogiska arbetssättet benämns "PBL" (ProblemBaseratLärande). Våra Sfa lärare har en vision om att de studerande, genom att befinna sig i sin "rätta miljö" snabbare och lättare kan tillägna sig det svenska språket.

I stället blir dessa i första hand hänvisade till varandra, något som våra lärare försöker utnyttja på bästa sätt.

Rolig arbetsplats. Fantastiska lektioner. Man måste vara snabb och kunnig. Ibland som om man var på en världskonferens. Fantastiska diskussioner.....(lärare C, Sfa medicin)

Eftersom alla av de studerande har arbetat inom vården, ibland i årtionden, använder sig lärarna av sina studeranden som en pedagogisk resurs, när det gäller anknytningen till sjukvård. Man kan då i viss utsträckning iscensätta lektioner som utgår från en medicinsk verklighet. Vidare ges det på så sätt möjligheter till jämförelser mellan olika länders sjukvårdssystem. Alla lärarna har samma inställning till sin pedagogiska roll.

Jag kan svenska och det är jag bäst på i klassen, men det är det enda jag är bäst på. Många, särskilt från öststaterna är duktiga på litteratur, där ligger jag i lä. Men jag kan hjälpa dem med språket. (lärare A, Sfa medicin)

Genom Röda Korsets försorg har de också kunnat engagera pensionärer som kommer och leder samtalsgrupper. Från början var det en handfull pensionärer som nu har vuxit till upp emot 30 personer. Pensionärerna arbetar helt frivilligt.

Jag har 3 pensionerade lärare och 2 pensionerade sjökapten som är duktiga på att leda samtal. De tar en timme per grupp. (lärare B, Sfa medicin)

Vidare tar man hjälp av tidigare deltagare som gått Sfa medicin, vilka kommer till skolan och berättar om hur de tagit sig fram inom den svenska sjukvården.

Sammantaget kan konstateras att Sfa medicin lärarna helst skulle vilja förlägga verksamheten till en vårdmiljö. De har en pedagogisk idé som liknar PBL, ett arbetssätt som utgår från autentiska praktikfall. Hård konkurrens från reguljär medicinarutbildning i Stockholmsområdet har gjort det omöjligt att gå vidare med en sådan inriktning. I grunden handlar det om ekonomiska skäl. Sjukvårdens hårda belastning gör att det inte är realistiskt att tänka sig att en sjukvårdsenhet kan ta emot och eventuellt handleda våra medicinare utan att få ersättning för detta.

Sff, Svenska för företagare

Från Sff kan följande exempel hämtas:

Ta temat arbete. I en vanlig Sfi kurs behandlar man hur man söker arbete. - Vi vänder på det hela. Hur anställer man folk? Hela tiden har vi utgångspunkten företagarperspektiv. Tex om vi talar om lagar då tittar vi mycket på vad en företagare skall känna till. (lärare A, Sff)

Svenskundervisningen är således helt inriktad på området att starta och driva företag i Sverige. Det innebär att alla deltagare har samma målsättning nämligen att driva ett företag. Undervisningen är upplagd så att specialister bjuds in fortlöpande tex från Skatteverket, Kronofogden, olika företagargrupporganisationer. Lärarna själva upplever att det många gånger i gruppen finns en kompetens som de själva inte besitter. De har dock en kompetens som inte någon annan i gruppen har, nämligen att de är experter på att tala svenska. Men i övrigt ser lärarna på sig själva som en i gruppen. Onekligen får man associationer till gamla folkbildningsideal där man ofta framhåller att läraren är en person som kan lite mer om vissa saker men inte om alla frågor.

Vidare tillämpar man kontinuerlig intagning, något som vissa lärare var tveksamma till.

Jag var skeptisk, som hela havet stormar. Men det fungerar faktiskt. (lärare B, Sff)

Fördelen med kontinuerlig intagning är att man fortlöpande kan anta nya studerande, men också att de nya kan tas om hand av de deltagare som redan går kursen. De ”gamla” hjälper således till att introducera ”de nya”.

Sedan händer det något. När de kommer upp efter första rasten, första dagen, då är de med. De identifierar sig snabbt med Sff. (lärare B, Sff)

Lärarna har också arbetat fram en strategi för när de nya släpps in. Det innebär att undervisningen är organiserad kring olika teman och i skarven mellan dessa blir det både naturligt och lämpligt att ta in nya kursdeltagare. Enligt lärarna känner sig de studerande utvalda. En slags entreprenöranda utvecklas.

Det börjar med att man är utvald. Alla blir inte antagna. Det är testpsykologen och studievägledaren som avgör. Om man inte passar, då blir det nej. (lärare A, Sff)

Lärarna som arbetar med Sff har också medverkat vid framtagandet av en webbkurs. Denna webbkurs har skapats av lärare från utbildningsanordnaren Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL). Under hösten 2008 lades CFL ner, men kursen finns tillgänglig på nätet via skolverket och Integrationsverket¹⁶. Framtagandet av kursen har skett i projektform, i samarbete med 5i12-rörelsen, på uppdrag av Integrationsverket. Kursen verkar dock inte i första hand vara tänkt att användas i ett Sfx-sammanhang, även om den mycket väl kan användas i sådana kurser. Den är helt enkelt ett läromedel. Enligt våra Sff lärare skall det finnas något motsvarande för omvårdnad. Vi har också hittat en kurs SAFIR Omvårdnad (Svenska och arbetsliv för invandrare med inriktning mot vård- och omsorgsarbete). Kursen syftar till att överbrygga klyftan mellan SFI och

¹⁶ Integrationsverket lades ner 1 juli 2007 och större delen av ansvaret fördelades till Migrationsverket och länsstyrelserna. De senare förhandlar med kommunerna om flyktingmottagande och introduktion i sina respektive län. För kursinformation se: <http://www.integra-ab.se/Filer/SAFIR/safir/index.htm>

Omvårdnadsprogrammet och ska ge en god grund såväl språkligt, ämnesmässigt som kulturellt. Under 2006 producerade CFL kursen SAFIR Omvårdnad i samarbete med Härnösands Komvux/Vårdgymnasiet. Så vitt vi förstår erbjuds den nu av MKFC Stockholms Folkhögskola¹⁷ Men även här verkar det inte finnas någon direkt koppling till yrkeslivet enligt Sfx-modellen. Lärarna framhåller att man måste gå ifrån tanken om att sätta samman grupper efter var man bor och i stället sätta samman grupper efter inriktning av livet. Deltagarna blir "sedda" som personer som har en kompetens.

Yrkesinriktad Sfi är jätteviktigt. Fokuserat på kompetensen. (lärare A, Sff)

Genom att lärarna har en inställning som innebär att alla i gruppen har en god kompetens med undantaget att läraren har en språklig kompetens i det svenska språket, skapas en pedagogisk situation som präglas av ett jämlikt förhållningssätt mellan lärare och deltagarna. Den jämlika relationen tycks vara det fundament som lärarna på Sff bygger sitt pedagogiska förhållningssätt på. Vid en direkt fråga om man har inspirerats av folkbildningsideal framkom följande:

Bra inspiration. Vi är intresserade av att de här personerna skall ha makt och inflytande i Sverige. (lärare B, Sff)

Det är uppenbart att våra Sff lärare inte enbart ser svenskundervisningen som ett språkligt uppdrag utan att det i allra högsta grad handlar om att man har ett integrationsuppdrag.

Sfh, svenska för hantverkare

Sfh lärarna har en grundidé att man på något sätt måste utgå från yrket. Tanken har hela tiden varit att man skall utgå från yrket och att vara hantverkare i Sverige. Den ena av lärarna har som en del av sin tjänst att skaffa praktikplatser ute på olika arbetsplatser. Av naturliga skäl blir det besvärligt att anordna en praktikplats eftersom det gäller att etablera en kontakt med ett företag. Det verkar som om detta kan variera beroende på vilket yrke som är aktuellt. De studerande är placerade tre dagar i veckan ute på ett företag och två dagar är de på skolan och läser Sfi D-nivå. När de inte har praktik är det några som läser tillsammans med "vanliga" Sfi studeranden. Lärarna låter de studerande välja själva.

Däremot så samlar jag dom och då läser vi arbetsmiljö och så diskuterar vi deras praktik. Hur fungerar det med kaffepauser på en arbetsplats.....Vi diskuterar mer än läser. Kan bli lite tråkigt för dom som inte har någon praktik. Vi har nu bl.a. följande yrken representerade: snickare, bilmekaniker, svarvare, målare, frisör, rörmokare och en plattsättare.

Lärarna själva säger att de försöker att utforma verksamheten så att den inte skall bli som "vanlig" Sfi men att det lätt blir så på lägre nivå. De känner sig inte så styrda av kursplanen och betonar att det är nödvändigt att vara flexibla. Ambitionen är hela tiden att ha i baktanken att hela kursverksamheten skall vara yrkesbaserad Sfi.

I grupperna, de är stolta över sina jobb. Kan beskriva arbetsmoment väldigt bra. Jämfört med hur de skulle beskriva hur de gick hemifrån för att gå till ICA-

¹⁷ http://vrd-och-omsorg.blogspot.com/2006/10/anvnd-webbkursen-safir-omvrdnad_06.html

handlaren. Då skulle de aldrig komma fram! Däremot kan de beskriva hur man svetsar, skillnaden mellan svetsning och lödning och sådana här saker på ett väldigt bra sätt....Jag tror den här stoltheten är mycket viktig. Yrkesinriktning i kombination med Sfi. De kan sådant de normalt inte skall kunna! (lärare A, Sfh)

Själva anser lärarna utifrån sina erfarenheter att det skulle vara lämpligt att ha med en lärare med hantverksbakgrund. Gärna att det skulle vara en yrkeslärare eller hantverkare med Sfi-erfarenhet. Jämfört med de övriga lärargrupperna som ingår i föreliggande studie har Sfh lärarna en låg anknytning till det de yrkesområden som finns representerade bland de studerande. De är väl medvetna om problematiken och skulle av naturliga skäl vilja stärka en sådan anknytning. Drar man en parallell till yrkeslärarutbildningen kanske detta inte skall överdrivas. I yrkeslärarutbildningen kan man inte dela in alla studerande efter de yrken de representerar, utan där har man på vissa håll i landet försökt samla dem som skall bli yrkeslärare. Detta har hittills inneburit svårigheter, men kanske kommer att förändras i takt med att landets lärarutbildningar förändras.

Sfh lärarna är förvånade över hur mycket deras studerande kan. Här betyder närheten till en arbetsplats mycket.

De kan andra saker än andra Sfi-elever. T.ex. det här med miljöfrågor. Det har varit en framgång. (lärare B, Sfh)

De anser att det finns en fundamental skillnad jämfört med vanlig Sfi.

Att vi samlar hantverkare i stället för att samla invandrare. (lärare A, Sfh)

Det intryck man får är att idén med att samla invandrare med liknande yrkesbakgrund och som skall lära sig svenska i en grupp är klart bättre än att man enbart är inriktad på problematiken att lära ett språk, nämligen svenska.

Sfp, svenska för pedagoger

Invandrare med utländsk lärarutbildning samlas således under något som kallas för Sfp. Gemensamt för dessa deltagare är att de alla är välutbildade. De flesta har också varit verksamma som lärare i sina ursprungsländer. Sfp-lärarna är noga med att framhålla att deras studerande inte är "lågutbildade". De menar att det underlättar när man skall organisera utbildningen och att deras deltagare till skillnad mot "vanliga" Sfi studerande är mer "självgående".

På torsdagar har vi inte några lektioner, utan vi skickar dom över hela stan på olika uppdrag; museer, företag, AF, och det gör de själva och det händer aldrig på vanlig Sfi. Om man där gjorde ett studiebesök kunde halva gruppen komma om man hade tur. Här går hela gruppen. (lärare E, Sfp)

Roligare att jobba med högre utbildningsnivå....analfabeter men även lågutbildade har jag inte lika mycket intresse för.- Om jag skall vara ärlig. (lärare C, Sfp)

När samtalet kommer in på förekomsten av en pedagogisk idé framhöll alla betydelsen av att de alla är lärare, något som de har gemensamt. Det är detta som är utgångspunkten kring hur undervisningen genomförs.

Det gemensamma är att de alla är lärare. Utgör grund för lektionerna. En gemensam bas: yrket...Vi sätter oss runt ett bord och pratar. Då är vi kompisar. Då är jag inte lärare. Det är klart för alla. Vi kan prata om hundar. Det är ett jämställt förhållande. (lärare A, Sfp)

Vi har ju skolbesök. Några har börjat fungera så att en del av våra studerande ger läxhjälp och språkstöd. Det här är inte någon vanlig Sfi. (lärare B, Sfp)

Eftersom deltagarna, när de kommit högre upp i språkförmåga, gör skolbesök är det angeläget att få tillträde till skolor. Lärarna är hänvisade till att bygga upp informella kontakter. De skolor som tar emot de studerande får inte någon ersättning såsom är fallet i lärarutbildningen vilket kan vara ett problem. Emellertid har man byggt upp ett kontaktnät som består av 10-12 skolor av vilka 4-5 stycken är särskilt bra på att ta emot kursdeltagare.

Finns alltid det här gnället om att placera folk från lärarhögskolan och att få betalt. Men det fungerar bra fast de inte får betalt. En del är bättre. (lärare E, Sfp)

Däremot förefaller majoriteten av de fem Sfp-lärarna inte vara särskilt intresserade av att vara ute på skolorna tillsammans med sina kursdeltagare. En tolkning kan vara att lärarna tycker att det räcker med känslan av den kollegiala samhörigheten som alla betonar. Till detta kommer att man har en särskild introduktionskurs som uteslutande behandlar det svenska skolsystemet. Den finns för alla språknivåer. Kursen påminner om den introduktionskurs som medicinarna får. Skillnaden här är att Sfp-studerande faktiskt får komma ut på skolor. Medicinarna har inte den motsvarande möjligheten beträffande vårdmiljöer.

Avsikten med Sfp är att de studerande när de klarat SAS nivå B skall söka sig till den ordinarie lärarutbildningen. Samtliga Sfp-lärare var missnöjda med hur samarbetet med lärarutbildningen i Stockholm fungerade. Man efterlyste en närvaro i deras kurser, tex att representanter från lärarutbildningen kom till Sfp och regelbundet träffade de studerande i syfte att informera om lärarutbildningen, men också att ställa upp med rådgivning. Man gjorde också jämförelsen med den nystartade ingenjörsutbildningen (Svenska för ingenjörer) där KTH i Stockholm aktivt medverkar i utbildningen.

Om man jämför med KTH där kommer personer hit och har en hel förmiddag. Kommer i omgångar och har ibland hela dagar. De studerande har enskilda samtal med KTH representanter och de kan vara här i veckor.....De är två. Ibland håller de också lektioner. Anknytningen till KTH är mycket tätare!

Alla lärare efterlyser något liknande för deras lärare. Man kan naturligtvis fråga sig varför det är på detta sätt. I utvärderingen av det ESF stödda projekt som var upptakten till Sfp påtalades också det svaga stödet från dåvarande Lärarhögskolan i Stockholm rörande de nystartade Sfp kurserna som Stockholm Stad svarade för. Trots att man lokalmässigt förlade dessa kurser i Lärarhögskolans lokaler lyckades man inte få till ett nära samarbete¹⁸.

¹⁸ Höghjelm, R. & Gougoulakis, P. (2007)

Skulle vilja att de kunde sitta med någon person från lärarutbildningen. Vi måste få hjälp av lärarutbildningen. Jag har sett Gunilla någon gång och Lasse endast en gång. Det är allt. (lärare B, Sfp)

Här finns antagligen fortfarande en del att göra för att förbättra samarbetet mellan Sfp-lärarna och lärarutbildningen i Stockholm. I den gamla utvärderingen av Sfp-projektet från 2007, framkom att resursbrist från Lärarhögskolans sida var det främsta skälet till den bristande samverkan, men även en oklar rollfördelning mellan aktörerna.

Sfp-lärarna har organiserat utbildningen så att de studerande kan välja mellan olika ”stugor” med vilket menas att man delat in språkundervisningen i olika stationer dvs en ”Grammatikstuga”, en ”Diskussionsstuga”, en ”Nationella prov stuga” och så vidare. De studerande väljer själv vilken ”stuga” de vill gå till. Stugorna är lärarbemannade vissa dagar enligt schema. Man samlar också deltagarna språkvis, eftersom de olika språken som deltagarna har som modersmål rymmer olika problem.

Sammantaget synes Sfp-lärarna arbeta på ett sätt där man utgår från ”att alla är vi lärare”. Den kollegiala samhörighetskänslan tycks vara grunden. Detta gör också att man inte nödvändigtvis känner sig manade att själva gå ut på de skolor man samarbetar med.

Yrkesidentiteten

Frågan om de studerandes yrkesidentitet är en nyckelfråga i alla de Sfx vi studerat. Det finns inte någon lärare som inte framhåller betydelsen av att utgå från deltagarnas yrkesidentitet.

De är någon. De kan t.o.m. mer än läraren. De har ett yrke. En viktig framgångsfaktor.

Vanlig Sfi. Du har hamnat där för att du är inkompetent. Du kan inte något. Det är den stora skillnaden (lärare A, Sff)

Resonemanget är det samma i de andra sfx:

De får tillbaka sin identitet och självkänsla, självförtroendet ökar. (lärare B, Sfa medicin)

De har en stolthet som vanliga sfi elever helt naturligt inte har. Dom är något de har i sin identitet. Det blir förstärkt här. De kallar sig hantverkare. (lärare A, Sfh)

Du är mer än en person som inte kan svenska. Om det finns många i en Sfi grupp som inte har ett jobb: Blir ett practical joke. Vi är idioter: Jag har inget jobb, Jag kan inte svenska, Jag har lämnat allt. Så blir det i gruppen: Vi är idioter! (lärare B, Sfp)

Oberoende i vilket Sfx vi rör oss i framkommer ett gemensamt fundamentalt drag, nämligen att grunden för hur man överhuvud tagit skall organisera språkundervisning i svenska för invandrare är att dela in deltagarna efter yrkesbakgrund. Tanken är inte svindlande men trots detta framstår arbetssättet som ett nytänkande vilket det naturligtvis

inte är. Efter andra världskriget gjorde tex. flera svenska storföretag rekryteringsresor till södra Europa. Man behövde kvalificerade industriarbetare. De som rekryterades placerades i princip nästan direkt ut på en arbetsplats och fick efter hand lära sig vardagssvenska. Dåtidens rekryterare utgick ifrån att de personer som kom till Sverige hade ett yrke. Det var detta som var utgångspunkten, inte att de var invandrare.

Mycket av en persons identitet har en koppling till vilken yrkesverksamhet man ägnar sig åt eller vilken bransch man är verksam i. Man kan naturligtvis fråga sig varför Sfi under så många år betraktats i första hand som en språkundervisning frikopplad från deltagarnas yrkesbakgrund. Att få en yrkesidentitet är något som alltid varit aktuellt i samband med olika former av yrkesutbildningar. Diskussioner bland dem som anordnar sådana utbildningar handlar ofta om hur man skall organisera yrkesutbildningarna så att kursdeltagarna snabbt ”kommer in i yrket”. Olika yrken har olika yrkeskulturer som också konstituerar både yrkespraxis och vilka yrkeskunskaper som är relevanta. Alla invandrare som har ett yrke med sig från hemlandet har naturligtvis socialiserats på samma sätt. Vad vore lämpligare än att använda detta som en dörröppnare till det svenska språket och det svenska arbetslivet?

Ansatsen är naturligtvis inte alltid giltig. Alla invandrade vuxna som kommer till Sverige har inte ett yrke, eller också har de ett yrke som inte är relevant i det svenska samhället.

De är ju mina kolleger

Vid en av de första lärarintervjuerna fördes en diskussion om skillnader mellan lärarnas erfarenheter av vanlig Sfi och det Sfx man var verksam i. Det som snabbt kom fram var resonemang om deltagarnas erfarenheter av att ha arbetat inom ett visst yrke och vad det har betytt för deras uppfattningar om sig själva som individer. Diskussionen kom också in på hur de beaktade att alla kursdeltagarna var vuxna.

De är ju mina kolleger! Vi kanske skall träffas och arbeta tillsammans ute i vården (lärare C, Sfa medicin)

Uttalandet är intressant. Här har vi en lärare som visserligen har till uppgift att lära deltagaren svenska, men det är en kollega, inte i första hand en invandrare. Tankesättet kommer fram även hos de andra Sfx-lärarna.

Vi har samma yrke som de här personerna. Det blir en väldig stimulans. (lärare C, Sfp)

Eftersom man inom Sfp har en naturlig gemensam utgångspunkt, nämligen att alla är lärare, ligger det nära till hands att Sfp-lärarna har en kollegial inställning till sin kursdeltagare. Inom Sff har man ett liknande anslag:

Att vi själva är ett exempel på hur man driver ett företag. Vi är marknadsinriktade, budgeten måste gå runt och att vi är konkurrensutsatta. Deltagarna får ju pröva på att marknadsföra sig. De berättar, går ut och presenterar hur det är på Sff. (lärare A, Sff)

Intressant är att man på Sff låter lärarna deltagarna bli involverade i Sff's marknadsföring. Detta skapar onekligen en samhörighetskänsla. Deltagarna själva skall starta ett företag samtidigt som de deltar i utvecklingen av ett särskilt företag, nämligen Sff.

Hantverkslärarna kan inte på samma sätt artikulera ett kollegialt förhållningssätt beträffande relationen lärare och kursdeltagare. Detta beror antagligen på att lärarnas anknytning till något av de yrkesområden som är aktuella i studerandegrupperna är svagare jämfört med de andra tre Sfx.

Att alla är hantverkare, det påverkar relationen lärare – elev. Det blir mer en diskussion om saker. Man kan olika saker. (lärare B, Sfh)

Sammantaget kan konstateras att om någon eller några av lärarna har en anknytning till aktuellt yrkesområde eller bransch ökar möjligheten att etablera en kollegial stämning i en Sfx-grupp. Av naturliga skäl stärks också deltagarnas motivation, något som bl.a. kan avläsas i den höga studietakt som finns i alla de undersökta Sfx.

Språket formar personligheten

En av människans mest kraftfulla instrument för kommunikation är språket. När en person skall lära sig ett nytt språk begränsas av naturliga skäl till en början möjligheten för nybörjaren att kunna uttrycka känslor och språknyanser högst betydligt. Med hjälp av språket kan en person också uttrycka sig på ett sådant sätt att språkbruket speglar ens personlighet. Den möjligheten finns inte alls i början. Problematiken illustreras av följande citat från en Sfp-lärare:

När de börjar kunna skriva på mer avancerad nivå, då får man otroligt konstiga texter. De här människorna har en abstraktionsförmåga som ligger över min förmåga. Så man har de här orden på sitt modersmål, så slår man upp i lexikon. Så blir det ingenting. De måste acceptera att deras avancerade tankar inte går att applicera med hjälp av det enkla språk de har. Handikappet blir att det är lätt hänt att en akademiker får en känsla av att de är en idiot. (lärare E, Sfp)

Orsaken till problemen har att göra med sambandet att behärska ett språk och en individs personlighet. Behärskar du inte språket har du också begränsade möjligheter att ge din personlighet en röst.

Är Du samma person på svenska jämfört med ditt eget språk? Svaret är givet. (lärare C, Sfp)

Lärarna på Sfp är särskilt uppmärksammade på denna problematik, vilket antagligen har att göra med att man förbereder studeranden som snart kan tänkas börja arbeta som lärare i det svenska skolsystemet. Välkänt är att en lärares viktigaste instrument är personligheten och språket vilket är utgångspunkten för en god kommunikation med sina kursdeltagare. Det gäller naturligtvis för deltagare i de andra Sfx. Sjukvårdspersonal måste naturligtvis kunna ha en god kommunikation med patienter och anhöriga. Att behärska språket på ett bra sätt är en förutsättning när Sfa-deltagarna skall kunna komma ut på sin provtjänstgöring. När det gäller Sff önskade deras kursdeltagare, enligt lärarna, att få stöd

för språkundervisning även på SAS A och B nivå. För närvarande undervisar man upp till SAS grund.

De flesta av Sfx-lärarna är mycket medvetna om det starka sambandet mellan behärskan av ett språk och en persons möjligheter att uttrycka sin personlighet. Det är också en förutsättning för att underlätta en integrering i det svenska samhället.

Successionens logik

Det som framkommer i diskussionerna med våra Sfx-lärare är nödvändigheten av att etablera en systematisk utslussning till yrkeslivet från de olika yrkesinriktade Sfi-programmen. Den bild som framträder är avsaknaden av en samlad strategi. Det förefaller vara så att lärarnas insatser spelar stor roll för att övergången till arbetslivet skall bli framgångsrik. Problemet är att samhället sätter in oregelbundna insatser genom att AF ”plötsligt” har pengar att finansiera en sådan introduktion, oftast genom att arrangera aktivitetsstöd. Problemet är att detta kommer ryckvis ofta utan att Sfx-lärarna vet något i förväg.

Kompletteringsutbildningarna för våra medicinare har finansierats lite olika. Ibland har det varit landstinget, ibland AF, ibland klarat sig själva. Nu har det kommit en kompletteringskurs för läkare som började i oktober, då är det landstinget som betalar och genomförs på KI. Råkar vara just nu så..... Tidigare under de här åtta åren har det ibland varit i form av projekt. Ett tag hette det Stockholmsprojektet. (lärare A, Sfa medicin)

Tyvärr framträder ett liknande mönster när det gäller pedagogerna men med andra förtecken. När de studerande är klara med SAS nivå B skall de söka till lärarutbildningen. Det finns ett särskilt program ULV - kompletterande utbildning för lärare med utländsk lärarutbildning. Det är ett statligt projekt som pågår 2007 till 2010. Sex lärosäten i landet är involverade och RUC, Stockholms universitet, är nationell samordnare. Inom projektet kan motsvarande 600 helårsstudieplatser användas och i dagsläget är 170 personer registrerade på Stockholms universitet. De kan läsa maximalt 120 högskolepoäng och ska då få svensk lärarbehörighet. Stockholms universitet har för närvarande 185 studenter inom ULV-projektet (november 2008). Av dessa kompletterar ungefär en tredjedel med inriktning mot matematik/naturvetenskap, en tredjedel mot språk och en tredjedel mot grundskolans tidigare år (framför allt förskola). Deltagarna representerar en verklig mångfald och har examen från 69 olika länder.

Satsningen är utmärkt och kan jämföras med de problem som lärarna från Sfa medicin har framfört. Men det finns komplikationer. Det främsta är att RUC har beslutat att endast ha två antagningstillfällen om året. Enligt rektor för Sfp uppges skälet vara att det blir så ”rörigt” med en mer kontinuerlig antagning. Detta skiljer sig från den praxis som gällde under projekttiden, nämligen att så snabbt som möjligt placera in de studerande på kurser som gällde för lärarutbildningen. Under den tiden kunde en studerande som blev antagen till kompletteringsutbildningen ganska snabbt placeras in på en kurs så snart en sådan började. Nu kan enligt rektor för Sfp, de studerande riskera att få vänta nästan ett halvår. Om så sker försvinner lite av idén att så snabbt som möjligt slussa de studerande genom kompletteringsutbildningen så att de kan börja arbeta som behöriga lärare i det svenska skolsystemet.

Beträffande hantverkarna och fortsättningen ut i yrkeslivet torde allt hänga på vilka möjligheter Sfh-lärarna har att få fram relevanta arbetsplatser där de studerande kan få en praktikplats. Hittills har detta fungerat hyggligt.

För en hel del som fick jobb. Praktikplatsen övergick till arbete. De fick jobb. (lärare A, Sfh)

Med i bilden finns också hemkommunernas vilja att betala för de olika Sfx-platserna. Det blir tydligt när vi diskuterar med Sff-lärarna. Deras deltagare vill läsa vidare på SAS nivå A och B.

De vill läsa hos oss. Hemkommunerna är inte beredda att betala för de högre SAS nivåerna. Däremot för medicinerna, då kan man motivera detta....Men inte för företagarna. (lärare A, Sff)

Mönstret som växer fram är avsaknad av en sammanhållen strategi för utslussningen av studerande från Sfx-kurserna till vissa kompletteringar och provtjänstgöringar. Våra lärare som är verksamma i de olika Sfx är helt inställda på att huvudregeln vid arrangerandet av all Sfi måste vara att de studerande grupperas efter yrkesbakgrund. Ett sådant förfaringssätt ökar, enligt lärarna, deltagarnas studiemotivation som i sin tur gör att studietakten blir högre jämfört med ”vanlig” Sfi.

Några slutsatser

Bland Sfx:ens lärare är det framför allt Sfa-lärarna som vill gå längst beträffande anknytningen till yrkesverksamheten eftersom de helst önskar att förlägga undervisningen direkt i en vårdmiljö. Sfp-lärarna har en motsatt uppfattning, eftersom de inte anser att detta är nödvändigt. De menade att anknytningen till yrket får de studerande tillräckligt genom att vistas en dag i veckan på en skola (gäller SAS A och B). Sff och Sfh lärarna anser generellt att det är värdefullt med så mycket yrkespraktik som möjligt. För Sfh är det i första hand viktigt att få till stånd en väl fungerande validering av deltagarnas yrkeskunskaper. Av lärarnas utsagor kan man dra en slutsats, oberoende av yrkesgrupp, nämligen att det naturligaste sättet att organisera sfi-undervisning är att utgå från deltagarnas yrkesidentitet och inte något annat.

DELTAGARINTERVJUER

Avsikten med att intervjua deltagare i de fyra undersökta Sfx-programmen var att ge röst åt dem som direkt berörs av utbildningsatsningen, att uttrycka sina upplevelser, erfarenheter och reflektioner om innehållet i densamma samt delge oss sina förslag om eventuella förändringar. I varje Sfx-program träffade vi några deltagare som frivilligt ställde upp för ett samtal i form av en gruppintervju. Samtliga gruppintervjuer ägde rum i respektive Sfx-skolas lokaler och varade under ca en och en halv timme. Under samtalet avhandlades några teman som återkom vid alla fyra gruppintervjuerna. Tillsammans intervjuades 20 deltagare. Vid intervjuerna närvarade bägge rapportförfattarna som aktivt deltog i samtalen dvs samma förfaringssätt användes som vid lärarintervjuerna. Intervjuerna spelades även här in med hjälp av mp3-spelare. Redovisningen av intervjusamtalen presenteras nedan i följande ordning: Sfa Medicin, Sff Företagare, Sfh Hantverkare, Sfp Pedagoger.

SFA Medicin

Sfa-intervjugruppen bestod av fem deltagare; en man och fyra kvinnor. Samtliga intervjuade talade mycket bra svenska och hade vistats i Sverige mellan ett och två år. Alla hade flera års arbetserfarenhet i sina yrken i sitt respektive hemland. Den manliga intervjudeltagaren var allmän kirurg och kom från Afganistan. Av de kvinnliga deltagarna var en sjukgymnast från Chile, en doktor i medicinsk bakteriologi från Irak, en tandläkare från Albanien och en läkare från Estland.

Vi längtar efter att jobba med det vi kan och det vi är utbildade för

Samtalet med medicinargruppen öppnade med en presentationsrunda under vilken intervjuarna berättade om föreliggande studies syfte och sammanhang. Inledningsvis ställdes frågan till deltagarna om varför de vill arbeta inom sitt yrke. Svaren kom snabbt och handlade om själva kärnan med Sfa-utbildningen. De valde denna utbildning för att den erbjuder dem möjlighet att snabbt lära sig svenska med medicinsk inriktning så att de kan börja arbeta så fort som möjligt med det de är utbildade för. De längtar därför efter att komma i kontakt med den miljö som de har erfarenhet av nämligen sjukvården.

Vi längtar efter att jobba med det vi kan och det vi är utbildade för. Denna utbildning i Södertälje ger mig en chans för att vi läser både vanlig svenska och parallellt en kurs i medicinsk terminologi.

Viktigt med svensk medicinsk terminologi men viktigare med patientspråk

De intervjuade talade varmt om sin Sfa-utbildning och särskilt om kursen i medicinsvenska som tillhandahålls av en lärare som själv arbetar som sjuksköterska på deltid. Men trots det verkar Sfa-studenterna sakna mötet med yrkesfältet:

Det är viktigt med svensk medicinterminologi men vårt problem är inte så mycket att prata och kommunicera med kollegor. Det språket har vi en bra grund för redan innan och i övrigt kan vi använda engelska när vi pratar med våra kollegor. Det vi behöver är ett språk för att vi ska kunna kommunicera och bli förstådda av vanliga patienter som vi kommer att möta. Man måste lära sig patientspråket.

Det kommer fram relativt tidigt under vårt samtal att deltagarna uttrycker viss frustration över att Sfa-utbildningen inte erbjuder de möjligheter att komma i kontakt med just patienter. Denna brist på praktik i en vårdmiljö försöker de pedagogiskt lösa med hjälp av t ex rollspel:

Vi fick tyvärr ingen chans att komma till något sjukhus för att se hur det fungerar på plats och träffa patienter. Vi har bara rollspel i klassrummet där vi spelar patient-läkare-roller. Vi har inte varit på en vårdmiljö, en vårdcentral eller någonstans...

Vi har ingen chans att göra praktik under utbildningen och vi längtar efter att komma ut på en vårdmiljö. I utbildningen här lär vi oss bara språket och det ingår inte praktik.

”Ropen” om en plats i vården - Det är viktigt att någon hjälper oss att få praktik

Naturligt övergår samtalet med våra medicinare till frågan om hur Sfa-skolan resonerar kring önskemålet om praktik under utbildningen. Svaret vi får är att ledningen och personalen är medvetna om problematiken och att de också själva pratar om det. När deltagarna tar upp frågan brukar det vanliga svaret vara att det inte ingår i programmet av både ekonomiska och praktiska skäl. Följande intervjuutdrag är signifikativt för deltagarnas upplevelse av sin situation:

FRÅGA: Vad händer efter det att ni blir klara med utbildningen?

Alla är oroliga för hur de ska komma igång för att hamna på en vårdmiljö, eller som jag som är kirurg och fick besked från socialstyrelsen att göra provtjänstgöring på sex månader på en kirurgavdelning. Men just nu hade vi ett möte med en person från Landstinget och hon sa att det tyvärr är svårt att hitta en plats för provtjänstgöring. Och man måste personligen söka om det, ta kontakt och ringa och hålla på och det är jätte svårt ... men kanske inte omöjligt.

Vi är ganska oroliga för det här. Om vi inte jobbar som läkare under så lång tid, t ex jag har inte gjort det på två år nu, kommer jag så småningom att glömma allt ... Man vänjer av sig från sitt yrke... Det är viktigt att någon hjälper oss att få praktik efter utbildningen.

FRÅGA: Tolkar vi er rätt om vi säger att det bästa för er hade varit att få ett erbjudande av någon myndighet, kanske Landstinget, om en provanställning på t ex ett halvt år, så fort ni blir klara med utbildningen, utan att ni ska behöva söka den själv?

Alla fem pratar i mun på varandra och visar ivrigt sitt gillande för denna tolkning. De finner det rimligt att få hjälp med en provanställning den första tiden för att sedan stå på

egna ben och söka arbete i konkurrens med andra. De skulle inte heller, med ett undantag, ha någonting att invända mot, om de fick möjlighet att göra provtjänstgöringen i ett annat Landsting än Stockholm:

Inte alls. Men beskedet vi fick var att vi får försöka själva. Problemet är att det inte finns några platser och det är lite hopplöst för sådana som oss som bara har SAS B. Det är jobbigt att bara sitta sysslolös utan några bidrag från någonstans och ha tråkigt hemma. Det är inga problem att få sex månader och även åka till Norra Sverige någonstans. Det är helt OK. (Manlig deltagare)

Jag kan prata för mig själv. Min man jobbar och försörjer mig för att jag får inget bidrag. Om jag får ett erbjudande i ett annat Landsting uppstår andra problem. Han kan inte lämna sitt jobb och vi har två små barn också. (Kvinnlig deltagare 1)

I sammanfattning: vi behöver hjälp av någon efter utbildningen att hitta jobb. Det är viktigt. För vad ska vi göra efter att utbildningen är klar i slutet av december? Vi måste kunna försörja oss. Vad ska jag göra? Ska jag fortsätta att studera? Jag har ju redan en PhD. (Kvinnlig deltagare 2)

Jag skulle säga en sak när det gäller jobb. Jag har sökt mellan 100-120 jobb som undersköterska under sommaren och förra månaden. Jag har ingen svensk legitimation just nu [allmän kirurg från Afghanistan] men jag ville jobba som undersköterska eller vad som helst. Alltså jobb som inte kräver någon legitimation. Trots att det finns ett par tusen sådana jobb på nätet får jag ingenting när jag söker. Det är helt hopplöst. Och jag tänker hur jag ska jobba som läkare i det här landet, jag som är kirurg. Och just nu får jag inget bidrag och inget studiemedel för att jag inte har permanent uppehållstillstånd. Jag får inget socialbidrag, jag får inget jobb, jag får ingenting. Jag bara lånar pengar från privata personer. Livet har blivit jätte tråkigt för oss. Det är inget problem om det är så en kort tid. Problemet är hur ska man hitta ett jobb. Om man är läkare och inte hittar ett jobb som undersköterska, inte som städare heller, hur ska man då jobba som läkare i det här landet. (Mannlig deltagare)

Under årens lopp har man hört och läst om mer eller mindre otroliga historier, liknande den manlige kirurgens ovan, om invandrades öden på den svenska arbetsmarknaden och särskilt om sådana som är högutbildade. Frågan ställdes därför också till andra rund bordet:

Jag skickade mina papper till Socialstyrelsen när jag kom hit och fick beslut att jag är tandläkare men jag måste göra ett kunskapsprov trots att jag har arbetat över 5 år som tandläkare. Jag tycker att det är lite orättvist. En läkare som har jobbat i fem år behöver inte göra kunskapsprov men för tandläkare är det inte så. Men jag har fått information om vad provet handlar om och vem jag ska ta kontakt med för att göra provet efter ett studiebesök på Tandläkarutbildningen. (Kvinnlig deltagare 4)

Sfa-deltagarnas erfarenhet av annan Sfi

Följande intervju citat är belysande när det gäller erfarenheter från vanlig Sfi.

Jag gick bara en vecka på vanlig Sfi-klass eftersom det inte fanns plats att börja här förrän efter 5 månader. De sa till mig att det var bättre att börja en vanlig kurs för att lära mig någonting. Jag hamnade i en grupp med olika personer och med olika bakgrund. Det var bara jag som var tandläkare, de andra var vanliga personer och en och annan t o m analfabet, tror jag. De hade varit här i fem år mer eller mindre och var på samma språknivå som jag som varit i Sverige en eller två månader. De tittade också på mig som om jag var en UFO. Efter en vecka bestämde jag mig att studera själv hemma tills jag kom hit. (Kvinnlig deltagare 4)

Citatet illustrerar ett kärnproblem med traditionell Sfi nämligen avsaknad av pedagogisk strategi.

Om utbildningens pedagogiska utformning

Ett av våra intervjuteman berörde deltagarnas upplevelser av undervisningens uppläggning och relationen till lärarna. Svaren aktualiserar en del intressanta synpunkter om såväl positiva som mindre tillfredställande inslag i Sfa-utbildningens innehåll och genomförande. Dessa synpunkter fångades i övrigt i det formulär som Sfa-deltagarna fyllde i och som redovisas separat i denna rapport. Vår intervjugrupp ger lärarna en eloge, Man framför vissa personliga synpunkter mot yrkesspråk delen medan IT-utrustningen i skolan är man ganska missnöjd med:

Den är jättebra. Lärarna är mycket vänliga, trevliga och duktiga. Vi känner oss fria och inte förtryckta. Det är annorlunda än vi är vana från våra länder där lärarna var stränga. Lärarna här är också mycket intresserade av våra familjer och hur vi har det hemma, ifall vi behöver hjälp eller inte. Vi tänker skriva en insändare i en lärartidning för att visa vår uppskattning för våra lärare. De vet ingenting om det, det är hemligt. (skratt) Men det är ingen hemlighet längre för vi har sagt det till er nu (skratt).

Vi har lärt oss mycket allmän vårdsvenska och det är bra. Men jag är tandläkare och skulle behöva mer tandvårdssvenska, en sjukgymnast skulle behöva annat osv. Det blir mindre av det. Vi förstår att det viktiga är att lära oss förstå språket och uttrycka oss och jag tycker om sättet vi lär oss svenska här. Det hade varit bra om det blev mer specialiserad (individanpassad) yrkessvenska. Man kanske skulle försöka dela de olika yrkesgrupperna en dag i veckan och arbeta med deras egna behov av yrkesterminologi. Kanske vore bra att ha en dags praktik i veckan eller några timmar där vi besökte en sjuksköterska – om man är sjuksköterska -, en läkare – om man är läkare- osv som ett slags handledd praktik med specialiserade studieuppgifter.

Mot bakgrund av den i huvudsak positiva inställningen som intervjugruppen demonstrerade under vårt samtal ville vi veta mer exakt vad det är som gör Sfa till en bra utbildningsform. Svaren fokuserade på gruppens homogena sammansättning och den intensiva studietakten:

Ja. Vi får kontakt med personer som har samma bakgrund som vi och även mer. Vi träffar personer med olika medicinska inriktningar och specialiseringar och det är bra. Alla våra kollegor är väldigt ambitiösa människor. De stimulerar dig. Vi pratar

och lyssnar på varandra och vi umgås utanför skolan och pratar om dagliga problem... Vi är från olika länder och kulturer men vi är också läkare, tandläkare, sjuksköterskor... Vi är som ett kontaktnät.

Kursen ger oss möjlighet att gå fortare fram än en vanlig Sfi-kurs. Men det skulle vara ännu bättre om man fick möjlighet att träffa personer i en vårdmiljö för att se hur systemet fungerar i verkligheten.

Deltagarna framhåller således betydelsen av att man tillhör samma yrkesgrupp och att detta gör att sammankomsterna blir särskilt stimulerande. Yrkesgemenskapen skapade en kontext som alla kände sig delaktig av, således en förutsättning för "det goda lärandet".

Avslutningsvis ställdes frågan om deltagarna ges möjlighet att påverka utbildningens uppläggning och innehåll. Svaren är knappast uppmuntrande:

Nej... Om innehållet? Nej. Allt är bestämt och vi kan inte påverka någonting. Vi måste bara följa det. Men vi kan prata med lärarna och fråga och få mer information om saker. ... Lärarna kanske inte kan göra så mycket för de måste också följa en plan - kursplanen.

Just nu har vi en mycket intensiv kurs. Läraren är mycket sträng men hon är duktig. Jag fick inte gå ut en stund under helgen för att jag hade massor med läxor. Det går inte att göra något annat om man ska hinna med sina läxor. Man jobbar hårt och utvecklas snabbt men...man kan inte göra någonting annat.

Man är således nöjd med hur utbildningen genomförs. Deltagarna är mycket nöjda med lärarna men anser sig ha litet inflytande över utbildningens upplägg och innehåll. Just detta anses vara ett fundamentalt inslag i god vuxenpedagogik, men som enligt deltagarna inte uppfylls. En rimlig tolkning är att trots ett strikt ramverk lyckas lärarna övervinna detta genom att arrangera sammankomsterna på så sätt att de studerande känner sig delaktiga bl.a. med hjälp av medicinska rollspel.

De intervjuade Sfa-studenternas förslag om framtidens Sfa

De intervjuade konfronterades med frågan om hur de skulle vilja utforma en utbildning för nyanlända invandrarmedicinare ifall de fick makt att göra det. Samtliga tre förslag som citeras nedan rör sig inom Sfa-konceptets grundprincip, nämligen en utbildning i vården för vården:

Förslag 1: *"Man kan organisera utbildningen på t ex Karolinska sjukhusets lokaler. Där kan läkare, tandläkare, sjuksköterskor, kirurger osv samlas från hela stockholmsregionen och få utbildning på plats. Där kan de få undervisning i språket av lärare samtidigt som man kan få praktik direkt på en klinik. Man kanske ska få arbeta som undersköterska några timmar för att tjäna lite pengar och för att träna språket och för att inte tappa känslan för yrket.... Det är kanske utopiskt men det skulle vara bra."*

Förslag 2: *"Det här är bra idé. Alla möjligheter för att ta in nya personer som kommer till det här landet måste man tänka på. Man ska inte bara tänka på språket, eller bara på terminologin, inte bara på praktiken utan på hela paketet ska man tänka och ordna på*

något sätt en kedja. Man ska veta var man ska börja och sätta igång tills man kommer ut till sitt yrke. Den ska inte vara avbruten mellan olika åtgärder.”

Förslag 3. *”Jag tycker om min kollegas idé. Det kan också vara som det är idag men då måste undervisningen bli mer individanpassad. Lärarna kan t ex ge specialiserade studieuppgifter som varje deltagare får göra på en praktikplats. Det är viktigt att vara på en vårdavdelning och se patienter och höra när mina svenska kollegor jobbar och ställa frågor direkt om olika saker som man undrar över. Det är viktigt att välutbildade människor kommer in i arbetslivet och i sitt yrke så fort som möjligt. Annars riskerar de att glömma sina kunskaper, blir negativa ... och det är inte bra för psyket.”*

Den dominerande bilden av Sfa vård är att alla är ytterst angelägna att få komma ut i en sjukvårdsverksamhet så snabbt som möjligt. Detta är förståeligt med tanke på att de flesta aktuella vårddycken som det här är fråga om, kräver ett kontinuerligt yrkesutövande för att man skall kunna upprätthålla en god yrkeskompetens. Det räcker tex om en person med ett läkar- eller sjuksköterskeyrke stannar hemma ett par år. Då blir det nödvändigt att bli introducerad igen i sitt gamla yrke genom utbildningsinsatser, en problematik den svenska sjukvården alltid varit tvungen att hantera. Frågan har naturligtvis diskuterats i studiegrupperna, men som vi redan har påvisat i lärarintervjuerna är det något som man inte varit särskilt framgångsrik med. Man är nöjd med lärarna men inte den datorutrustning som finns på skolan som deltagarna anser är mycket omodern. Betydelsen av deltagares inflytande på undervisningens upplägg är alltid något som betonas i vuxenpedagogiska sammanhang. Enligt våra Sfa studerande finns inte denna möjlighet. Trots detta lyckas lärarna överbrygga denna problematik eftersom deltagarna uppenbart är nöjda med undervisningen.

Sff Företagare

Fyra Sff-deltagare ställde upp på att bli intervjuade tillsammans - tre män och en kvinna. En av de manliga deltagarna är dataingenjör och har sitt ursprung i Egypten och Dubai. Han har en masterexamen i utbildningsteknologi från England och hans planer här i Sverige är att starta en friskola. På grund av sitt skolprojekt var han tvungen att gå lite tidigare från vårt samtal till ett avtalat möte med en affärsjurist och Skolverket inför ansökan om starttillstånd. Den andra deltagaren har studerat marknadsföring och kommer från Eritrea. Hans planer är att så småningom öppna en eritreansk restaurang. Den tredje manlige deltagaren har sitt ursprung från Syrien och han har arbetat som kock och guldsmed. Hans framtida planer är att starta ett exportföretag av svenska livsmedel med eget varumärke för export till länder i mellanöstern. Den kvinnliga deltagaren kommer från Chile där hon innan hon emigrerade drev en fastfood restaurang. Hon skulle gärna vilja fortsätta inom den branschen även i Sverige.

Vårt samtal med Sff-deltagarna kom efter den inledande presentationsrundan att beröra skillnader mellan att studera i Sff-skolan och i vanlig Sfi. Att samtalet började där berodde på att deltagarna hade erfarenheter av Sfi innan de kom in på Sff-programmet.

Sff och Sfi – två skolformer med olika fokus

En skillnad mellan Sfi och Sff är enligt en av de intervjuade att formerna lägger olika fokus på antingen innehållet (Sfi) eller deltagarna (Sff). Sff, berättar de, utgår från deltagarnas intresse som är inriktat på att i framtiden starta ett eget företag:

Sff har lyckats med att skapa balans mellan språkundervisning och orientering i lagar och regler i Sverige. Jag har fått kunskaper om vad jag behöver tänka när jag ska starta mitt företag, t ex. om det ska vara ett aktiebolag, ett handelsbolag, ett aktieföretag eller en enskild firma. Vi har även fått information om vilka myndigheter vi bör kontakta om vi ska syssla med import och export. Jag har fått veta mycket om sånt i denna utbildning. Man kan förstås inte koncentrera sig på var och en som finns här men vi får en ganska bra bild över systemet.

Redan från samtalets början talar de intervjuade förtjust om sin utbildning och säger att de är glada att få studera på Sff. Men vad betyder det att Sff-eleverna har samma intressen och liknande mål?

Gemensamt för alla Sff-deltagare är att de är inriktade på att efter språkutbildningen starta ett eget företag vilket präglar utbildningsprogrammets innehåll och inriktning. Deltagarna får bekanta sig med de regler och bestämmelser som gäller inom näringslivet och får riktiga möjligheter att komma kontakt med olika företag inom ramen för utbildningen:

Det är många företag som kommer till skolan på besök och presenterar sig. Vi besöker även många företag med skolan. Men jag har också själv tagit kontakt med en friskola (eftersom jag är på gång med att starta en) och fick från rektorn där tillåtelse att komma på besök under några timmar. Sen har jag tagit kontakt med Skolverket för att diskutera kursplaner och andra möjliga regler som man måste följa.

Sff-utbildningen är den enda av de fyra sfx-programmen vi har undersökt som använder sig av IT för informationsspridning och kommunikation mellan lärare och elever genom den elektroniska plattformen Fronter. När de intervjuade ombeds att fundera över något som de är mindre nöjda med i sin utbildning får vi en något överraskande svar:

Det är vi i så fall som inte alltid respekterar reglerna. En bra regel är att inte prata något annat språk i skolan än svenska men vi bryter den. Vi passar inte heller besökstider med småföretagare och rådgivare som ibland kommer till skolan och ibland går vi till dem..

Om Lärarna och pedagogiken – Vi behandlas som vuxna

De intervjuade uttalar sig mycket uppskattande om sina lärare och understryker att de behandlas som vuxna:

Hon [läraren] kommer till oss och har respekt för att vi är vuxna. Hon vill inte att vi ska följa efter henne. Hon anpassar sig till varje person i gruppen. Och det är rätt för att vi är alla olika med olika traditioner...

När jag var på Sfi tidigare hade vi bara en lärare. Här har vi tre och det är en bra blandning.

Tiden efter utbildningen och ”rädslan inför friheten” – ett problem söker sin lösning

En av våra intervjueteman berörde deltagarnas funderingar inför tiden efter Sff-utbildningen. Avsikten var att försöka diskutera kopplingen mellan utbildningen och arbetslivet. Detta är den bärande idén med hur Sfx-programmen förväntas fungera.

Det finns ett stort problem med Sff.... I kommunerna finns det en konstig regel som säger att man måste söka jobb så fort man är klar med Sfi nivå D. Men först i SAS grund får man börja skriva affärsplan och lära sig olika saker om en företagsidé. Men om man måste söka jobb efter kurs D vad är skillnaden med vanlig SFI?

Jag tycker att Sff ska hitta sätt att hjälpa sina elever med att förverkliga sina affärsidéer. Det kan ske genom att underlätta kontakter med etablerade företag, finansierare och krediter och även startkapital om idéerna är intressanta.

FRÅGA: Det ni säger är att ni vill ha stöd under en övergångsperiod för att komma igång med era affärsidéer.

Det är precis så. Vi kan inte bara vara här för att få ett språkdiplom som hänger på väggen hemma. Sff har lyckats som idé och de har sin utbildning men vad händer med oss när vi slutar? Jag ska vara uppriktig. Om jag har jobb eller kapital då behöver jag inte komma hit. Det finns andra sätt om man vill lära sig bara språket. Vi är här för att vi tror att idén bakom utbildningen är att hjälpa oss att få en sysselsättning. Vi vill inte få bidrag för att gå från den ena kursen till den andra... Vi vill bidra med vår kompetens och våra kontakter utomlands.

De intervjuade Sff-studenternas förslag om framtidens Sff

De intervjuade skulle vilja se att Sff anordnades på fler ställen för att ge möjlighet åt flera som har intresse att starta egna företag att delta. Som det är idag ges Sff på en enda plats och många deltagare tvingas resa långa sträckor för att komma till skolan.

Ett annat problem som deltagarna skulle vilja ta itu med är kommunernas ovilja att underlätta deltagandet i Sff. En intervjuad berättar att han känner en press från sin handläggare som väntar besked om när kurs D beräknas bli avklarad för att han ska börja söka jobb. Den intervjuade vill inget annat än att fortsätta på SAS grund där han får lära sig att skriva fram en affärsplan och utveckla sina kunskaper i företagsekonomi, att göra en budget, och lära sig mer om den svenska affärskulturen. Just vid intervjutillfället har den intervjuade fått ett erbjudande om ett jobb som chaufför på ett privat företag som han tänker acceptera men tillägger att han kommer att fortsätta studera SAS grund på Sff på deltid. Han överväger att till och med ta studiemedel för att förverkliga sina studieplaner om han inte ordnar finansieringen på annat sätt:

Myndigheterna måste kunna skilja de som är seriösa med sina planer från de oseriösa och hjälpa dem. Man ska inte generalisera och tro att om 100 är på ett sätt så är det samma med den 101:e. Vill de verkligen kolla att jag tänker satsa på mitt mål då ska de ta kontakt med mina lärare här på Sff.

Kommentar: Det är uppenbart att det är två logiker som krockar i samband med deltagande i Sff; å ena sidan den enskilde individens behov av att stärka sina resurser (språkliga, sociala, kulturella) för att kunna hävda sig i det svenska samhället och å andra sidan kommunens och arbetsförmedlingens regelverk som utgår från ett tekniskt-rationellt systemtänkande vars yttersta syfte är att fungera effektivt. Vanligtvis har sådana system problem med mjukvaran människan som ofta fungerar efter en annan rationalitet och har sina specifika bevekelsegrunder.

Att förena sig och vägen till integration

Avslutningsvis berättar de intervjuade att på Sff upplever de att deltagarna är en sammansvetsad grupp som fungerar bra även socialt. Det är många som diskuterar med varandra om sina idéer och eventuellt samarbete efter skolan. De fungerar som de själva säger som ”ett socialt nätverk” och därför planerar på att starta en förening. I den tänker de att bjuda in lärarna att bli hedersmedlemmar:

Om vi bildar en förening behöver vi inte längre vara beroende av Sff i framtiden.

Sfh Hantverkare

Samtliga sex Sff-deltagare som vi träffade för vår gruppintervju bestod av män. Fyra av dessa kom från Irak. Den ena var svetsare, den andra målare, den tredje maskinmekaniker och elektriker och den fjärde snickare. De andra två kom från Kazakstan och Thailand och var snickare respektive svarvare med mångårig erfarenhet, liksom de övriga fyra, inom sina yrken. Direkt efter den inledande presentationen i gruppen och informationen om syftet med vårt samtal ombads deltagarna att berätta om sin eventuella yrkesutbildning från hemlandet. Bilden som träder fram är att det enda hantverksdeltagarna har gemensamt är att de är hantverkare:

Jag har fyra års snickarutbildning på tekniskt gymnasium.

”Har jobbat i fem år som svarvare på ett företag. Jag lärde mig själv. Har ingen utbildning.

”Jag har tvåårig eftergymnasial utbildning i mekanik. Har jobbat inom oljeindustrin men de senaste 10 åren har jag ägt ett snickarföretag med min far och min bror.

Jag har utbildat mig som elektriker i tre år. Under samma tid började jag jobba både som elektriker och maskinmekaniker på ett slakteriföretag och var där i ca 8 år.

Att komma in på den svenska arbetsmarknaden och andra svårigheter

Våra hantverkare vill inget hellre än att komma ut att arbeta inom sina hantverksyrken så fort som möjligt men de har en påtaglig känsla av att ”det är svårt eller omöjligt”:

Jag har pratat med arbetsförmedlingen och min handledare och de sa att jag inte kan jobba som elektriker. Jag måste klara av svenska på gymnasienivå och sedan komplettera min elektrikerutbildning. De tror inte att vi kan klara av det. Jag tror att de har fel, vi kan göra allt, men man måste först visa papper och betyg från Sverige.

Under samtalet upplyses gruppen om följande: för att få ett behörighetscertifikat som t ex elektriker krävs det att man kan behärska alla relevanta säkerhetsbestämmelser. Detta erhålls efter utbildningen genom att gå på ett företag och praktisera under handledning och genomgå ett prov i enlighet med de bestämmelser som varje bransch har.

Men hur har valideringen av de intervjuade Sfh-elevernans yrkeskunskaper fungerat? Svaren är nedslående. Ingen säger att de har fått gå igenom ett formellt valideringsförfarande. Inte heller alla har fått möjlighet att praktisera under utbildningen.

Fem av de vi intervjuade – med undantag för elektrikern – har dock fått praktik ute på olika företag. Elektrikern säger att han inte har fått praktik pga att det inte finns plats. Han säger också att ett företag har sagt att de inte har tid att ta hand om praktikanter. Svarvaren tillägger att det beror också på att han inte kan språket så bra. Han vände sig till många företag och fick alltid frågan om han kan prata svenska perfekt:

Man kan inte lära sig språket bara genom att gå i skolan. Man måste ha praktik och prata med svenskar. Inte prata bara svenska med andra invandrare här. (svarvaren)

Det är viktigt att man pratar svenska men vi är invandrare och måste få möjlighet att hitta ett jobb för att förbättra vårt liv. (elektrikern)

Språket och företaget

De som har fått möjlighet att praktisera finns ute på sin praktikplats tre dagar i veckan. De andra två dagarna deltar de i skolans svenskundervisning. De intervjuade som har praktik tycker att det fungerar bra:

Svarvaren: *Vi deltar i en grupp där vi diskuterar innan vi börjar jobba. I mitt fall kan jag inte språket så bra men jag kan jobba med maskinen.*

Elektrikern: *I ditt fall är det lättare för att du jobbar med en maskin.*

FRÅGA: Hur ser era möjligheter att få jobb efter utbildningen? Vet ni något om det?

Snickaren: *Jag känner två personer som fick jobb efter praktiken.*

Elektrikern: *Men de hade också arbetserfarenhet från Tyskland...*

Synpunkter om Sfh-utbildningens upplägning – icke handledd praktik

På frågan om de intervjuade känner sig tillräckligt förberedda inför Sfi-provet med tanke på hur Sfh-utbildningen är upplagd, blir svaret nekande. Ur språkinläringssynpunkt upplever de intervjuade att praktikdelen inte förbereder dem för provet i Sfi nivå D, vilket skapar en viss påfrestning. Det verkar nämligen som om praktiken på företagen och undervisningen i skolan inte är tillräckligt integrerade kursplanemässigt och språkdidaktiskt i Sfh-upplägget. Praktiken sett ur sfx-programmets grundidé borde i första hand stärka språkfärdigheten genom att tillvarata yrkeskontextens autentiska (praxisnära) potential.

De som har praktikplats får emellertid ingen ordinarie handledare under tiden de är ute på företaget utan bara en kontaktperson som sköter kommunikationen med Sfh-skolan. Lärarna däremot besöker då och då sina kursdeltagare under praktiktiden:

Ja, de skriver kontrakt med företaget om t ex arbetsmiljösäkerhet. När de besöker oss pratar de med oss, om hur vi har det och vad vi lär oss, och med chefen om vad de anser att det går för oss. Sen skriver de på papper, ett slags intyg om våra prestationer.

Av samtalet framgår att lärarna under sina besök hos de praktiserande eleverna brukar fråga om vilka nya ord de har lärt sig, men att denna inläring inte förbereds på något planmässigt sätt av lärarna. Inte heller förekommer någon språkundervisning ute på arbetsplatsen som kursdeltagarna praktiserar på. De intervjuade berättade också att de som har praktik brukar träffa lärarna en timme innan de ska ha Sfi på skolan för att gå igenom och förklara de nya ord som de studerande har kommit i kontakt med ute på praktikplatsen. En av de intervjuade uttrycker dock uppfattningen att det viktigaste för honom när han är ute på praktik är att visa vad han kan och även lära sig mer om yrket.

Trots bekymren över hur praktiken fungerar är deltagarna dock nöjda med sättet Sfh-utbildningen är organiserad:

Jag tycker att det är bra. Vi har praktik och vi lär oss lite gram om yrket, om arbetsmiljö och säkerhet på jobbet, om arbetslagstiftningen...

Skillnader mellan Sfi och Sfh – ett frågetecken

Deltagarna kan inte riktigt se skillnaden mellan mellan Sfi och Sfh eftersom på betyget de får står Sfi och inte Sfh:

När jag kom hit trodde jag att det var annorlunda, en ny kurs, men jag ser ingen skillnad.

En deltagare säger att den enda skillnaden är att man får ett papper på att man har haft praktik i si eller så många månader. Samtidigt berättar de intervjuade att det inte står att man ska få praktik när man anmäler sig till Sfh. Sfh-anordnaren lovar ingen praktik, säger en deltagare och avbryts av en studiekamrat med orden:

De lovar ingen praktik men de måste ge mig praktik. Hur annars ska jag hitta jobb?

Deltagarna i Sfh verkar hamna i ett vakuum vad gäller kontakten med yrkeslivet. Sfh-anordnaren har ingen skyldighet att skaffa fram praktikplatser för sina elever. Däremot har de en ambition att göra det utan att alltid lyckas på grund av begränsade resurser. Inte heller Arbetsförmedlingen kan skicka ut dessa personer på praktik eftersom de inte är klara med sina språkstudier. En lösning på detta hade kunnat vara att utgå från varje enskild individ och försöka skraddarsy helhetslösningar utifrån individens förutsättningar och behov där språkutbildning, validering av yrkeskompetensen samt eventuellt kompletterande yrkesutbildning vävdes samman. Detta förutsätter dock att inblandade myndigheter och andra aktörer kom överens om ett flexibelt system för ansvarsfördelning mellan sig utan att den enskilde blev drabbad.

Tankar om Sfh-utbildningen

I likhet med alla andra sfx-programmen samlas inom Sfh kursdeltagare utifrån sin yrkesidentitet. I hantverkarnas fall är bilden om yrkeshomogeniteten inte lika tydlig eftersom det finns många olika sorters hantverk. Är det här bra eller dåligt?

De intervjuade säger att det är både bra och dåligt. Det som är bra är att man får möjlighet att lära sig yrkessvenska och att få praktisera inom sitt yrke. Det som är dåligt är att i gruppen representeras olika yrken och att det inte finns utrymme och resurser för mer specialiserade yrkesspråksundervisning.

Det finns bara ett klassrum som Sfh använder och alla blandas där, från Sfi B till Sfi D och med olika yrken. Det stora problemet är att det inte finns ett ämne som är anpassat till mitt yrke”

En annan tillägger:

Jag tror att man har gjort det pga. av ekonomiska skäl. Om man skulle anställa lärare för varje yrkesgrupp skulle det kosta mycket. Det finns t ex i gruppen en som är frisör men hon tvingas att studera elsäkerhet, mekanisk terminologi osv. Hon kan inte använda den kunskapen i sitt frisörsyrke.

FRÅGA: Känner ni er som kolleger?

Som människor, ja, men inte som yrkeskolleger.

De intervjuade Sfh-studenternas förslag om framtidens Sfh

Sfh-gruppen ombads tänka fritt om hur en utbildning för nyinvandrade personer med ett hantverksyrke bör organiseras för att bättre motsvara deras behov. Förslagen tar upp betydelsen av samarbete mellan olika aktörer och studiefinansieringsfrågan:

Förslag 1.”*Jag skulle vilja att Sfh och Arbetsförmedlingen samarbetade bättre så att när en blir klar med Sfi då ska Arbetsförmedlingen erbjuda ett jobb eller en arbetspraktik. Det ska ske direkt efter Sfh-utbildningen.*”

Förslag 2. ”Arbetsförmedlingen måste skicka oss på ett arbete inom vårt yrke efter Sfh. Om det visar sig att vi behöver extra utbildning för vårt yrke då ska vi kunna få den.”

Förslag 3. ”När man studerar på Sfh måste man kunna få studiebidrag. Hur ska vi kunna klara oss annars? Idag får några bara socialbidrag och andra ingenting. Man har inte ens studeranderabatt för SL-kort.”

Här avbryter en intervjuad med att säga att vissa kommuner ger ersättning för SL-kort när de skickar en, som är bosatt i annan kommun än Botkyrka, till Sfh men andra gör inte det. Inte heller har Sfh-deltagarna rätt till studiemedel för att deras utbildning ligger på Sfi-nivå och inte SAS-nivå. Samma intervjuperson berättar att de första tre åren i Sverige får man socialbidrag och under den tiden förväntas man läsa Sfi. Socialbidraget får också anses som ett slags studiebidrag. Rätt till socialbidrag har man å andra sidan så länge man läser Sfi. Om man är klar med Sfi och vill fortsätta på SAS då betalar kommunen inget socialbidrag utan tvingar vederbörande att söka studiemedel. Man kan inte utesluta att flera individer väljer på helt rationella grunder att förlänga sin Sfi-utbildning av enbart försörjningsskäl.

Sfp Pedagoger

De Sfp studeranden som vi intervjuade kom från följande länder:

- Regina – (Brasilien, engelska)
- Pinar – (Turkiet, statistiker och informationsvetenskap)
- Atousa – (Iran, engelska)
- Monica – (Rumänien, engelska och franska)
- Yemsirach – (Etiopien, geografi och historia)

Intervjugruppen med Sfp-deltagare bestod av fem kvinnor med lärarutbildning och lärarerfarenhet från sitt respektive land. En var lärare i engelska och kom från Brasilien. Den andra var också lärare i engelska och kom från Iran. Den tredje var från Rumänien och hade engelska och franska som ämnen medan den fjärde var lärare i geografi och historia från Etiopien. Den femte deltagaren kom från Turkiet och var utbildad i statistik och informationsvetenskap men ingen direkt lärarbakgrund. Hon sökte sig till Sfp för att hon har planer på att vidareutbilda sig till lärare här i Sverige. Samtliga intervjuade hade som motiv att delta i Sfp för att de vill fortsätta att arbeta som lärare även i Sverige.

Information om Sfp har deltagarna fått genom olika kanaler. Intressant i sammanhanget är två intervjuade som läste Sfi aldrig blev informerade av sin Sfi-skola om att det fanns en särskild språkutbildning med inriktning mot läraryrket, trots att skolans personal kände till att de var lärare.

Läraryrketens hemvist

Efter den sedvanliga presentationsrundan började vårt intervjusamtal med frågan: *Känner ni er som lärare här i Sverige?* Frågan visade sig sätta igång en slags existentiell

reflektion. Svaren blottar en problematik om lärarprofessionens identitet i skärningspunkt mellan det nationella och det universella:

Deltagare 1: ”Jag säger nej. För mig verkar det vara svårt att uppnå målet att jobba som lärare här i Sverige. Jag har min läraridentitet när jag är hemma i mitt gamla land inte här. Men sen jag kom på Sfp började jag tänka att kanske...”

FRÅGA Varför känner du på det sättet?

Deltagare 1: ”Det har varit så svårt här på något sätt. De kräver att man ska läsa allt en gång till för att bli lärare här. Det tar lång tid och jag vet inte om jag orkar. Jag är 37 år gammal och jag behöver inte läsa mer på lärarutbildningen. Jag är trött på att studera...Jag har jobbat med olika saker här men nu börjar jag tänka på att försöka ta tillbaka min läraridentitet.”

Deltagare 2: ”Jag känner mig fortfarande som en lärare. Det fanns några lärare jag kände som började med läxhjälp på en skola och jag erbjöd mig att jobba som vikarie. De accepterade mig och jag kände mig som lärare. Det var konstigt för jag var där för engelsk läxhjälp men jag hjälpte eleverna med svensk historia. (Skratt) Första gången var det lite ansträngande men sen gick det bra.”

Deltagare 3: ”Jag var lite lycklig för jag förra året jobbade på ett vuxencentrum som engelsk lärare. Det kändes jättebra att vara lärare. Men som min kollega sa det tar fortfarande lång tid att utbilda sig för att jobba i en svensk skola. Ibland känner jag mig lite trött att studera och studera...men jag tycker om mitt jobb mycket.”

Deltagare 4: ”Det är lite svårt att svara på om jag känner mig som lärare. Från början där i mitt land var det inte mitt första val att bli lärare. Först när fick jobb på en skola började jag trivas med att vara en lärare. När jag tänker mig som lärare i Sverige blir det lite svårt att känna mig som lärare på grund av språket. Ämnet jag har pluggat i mitt land är geografi och historia. Det motsvarar samhällskunskap här och att ha den kunskapen måste man ha varit länge i Sverige. Jag är tveksam om jag kan vara lärare på det ämnet här både pga av språket och de kunskaper jag har i ämnet. Jag är inte säker på om jag kan undervisa i samhällskunskap på en svensk skola.”

Deltagarnas uppfattningar om Sfp-undervisningen

När Sfp-deltagarna ombads att berätta om sina upplevelser av utbildningen, väljer de att lyfta fram följande som positivt:

- a. deltagargruppens homogenitet – ”alla är lärare”
- b. studietakten är snabb
- c. utbildningens koppling till skolans värld

Det är intensivt. Alla är vuxna och har läst länge i sina hemländer och är vana att läsa och vill gå fram snabbt.

Jag tycker att det är jättebra att alla är lärare. Vi är på samma väg och vi vet att vi vill fortsätta arbeta som lärare i Sverige. Jag vill inte vara i en vanlig klass med blandade grupper för att det skulle gå långsamt. Här är man mer medveten och har ett mål.

Det är inte bara att det går snabbt. När vi studerar här lär vi oss inte bara svenska utan vi lär oss också om hur skolan fungerar och om hur man ska vara som lärare. Sådana kunskaper får vi samtidigt.

Jämförelse mellan vanlig Sfi och Sfp

Några av de intervjuade har erfarenhet från både Sfi och Sfp. Även deras jämförelse pekar på att sfx-konceptet är överlägset som utbildningsform för en god undervisning i svenska språket för invandrade:

Jag upplevde den gamla Sfi-skolan som tråkig. Några lärare, men inte alla, var inte särskilt intresserade på att undervisa. Böckerna var inte så bra, de var lätta för mig, och jag gick i skolan bara två gånger i veckan för att jag ville stanna hemma och studera själv. Till Sfp kommer jag gärna varje dag så det är skillnad.

Jag har en annan erfarenhet från Sfi. Jag hade en jätte duktig lärare och lärde mig mycket. Hon använde grammatik i sin undervisning och det passade mig bra. Den enda skillnaden är att Sfp går snabbare.

Jag gick till vanlig Sfi-skola i två dagar. Jag kan säga att några inte ville lära sig svenska men det verkade som att de inte ville vara i Sverige överhuvudtaget. Många var tvungna att komma hit och därför var de inte så intresserade att lära sig språket.

En bra utbildning kan alltid bli ännu bättre – om praktikens primat

De intervjuade ombads också fundera över inslag i sin utbildning som de var mindre nöjda med. Citatet nedan är representativ för vad gruppen anser borde förbättras med Sfp-utbildningen:

Jag är mycket nöjd. Men tycker samtidigt att de elever som börjar på Sfi C ska börja tidigt med skolpraktik. Det är bra att bara sitta i klassrummet och kolla hur lärarna undervisar. Jag skulle gärna velat få denna praktik tidigare och inte vänta till SAS grund. Det hade hjälpt mig mer om jag kunde vara i skolans atmosfär redan när jag läste Sfi C och D. Varför inte gå tidigare på praktik än som det är nu först på SAS grund? Det är jättebra att höra lärare och elever när de pratar med varandra. Det kunde hjälpa mig med hörförståelsen.

En annan fråga som den intervjuade gruppen tog upp handlade om behovet att få hjälp från lärarna som var anpassad till de specifika språkproblem som varje deltagare eller grupper av deltagare har. T ex arabisktalande eller spansktalande individer skulle behöva bli mer uppmärksamma på de språkfel de brukar göra när de pratar svenska. Samtidigt

efterfrågar de mer muntlig träning än att bara läsa i boken. Deltagarna säger att de inte får så mycket individuell hjälp utifrån sina språkspecifika behov. Faktum är att Sfp lärarna, enligt deras uppgifter, regelbundet samlar deltagare från olika språkområden och var för sig arbetar med problem som är relaterat till ett visst språk. Detta har tydligen inte uppfattats av de intervjuade deltagarna.

När de intervjuade får frågan ifall de har möjlighet att påverka sin utbildning är svaren inte så entydiga. De berättar att det finns schemalagda utvecklingssamtal och de uppmuntras att ta upp olika frågor och ämnen. Ibland får vi intrycket att en del kritiska synpunkter är en effekt av själva intervjusituationen och att de flesta är i grunden nöjda med undervisningens uppläggning. Särskilt de elever som har haft erfarenheter av annan Sfi-undervisning är mycket nöjda med Sfp.

Deltagarna på SAS-nivå är ute på en skola en dag i veckan under en mentors överinseende. En av de intervjuade har ännu inte blivit anvisad en praktikplats men väntar på att det ska snart ordnas.

De som har praktik och varit ute på en skola är nöjda med denna möjlighet. En hade emellertid önskat sig att man började med skolpraktiken mycket tidigare, redan när man går på kurs C eller D och inte behöva vänta så länge som fallet var med henne. Hon tillägger att man inte behöver kunna prata bra svenska innan man får besöka en skola utan det räcker om man får möjlighet att vistas i skolmiljön och observera och lyssna på lärarna och eleverna under lektionerna. ”Utbildningen blir mer riktig om man får vara i skolans miljö”, tillägger en annan av de intervjuade. Frågeställningen berördes även tidigare. Detta resonemang aktualiserade frågan om ifall det hade varit bättre om gruppen samlades i en skola och hade svenskundervisning där.

Svaret på denna fråga satte igång en tankeverksamhet bland de intervjuade. En del tyckte att det kanske var en bra idé att ha sin undervisning på en vanlig skola för att man där ”har tillgång till bättre material”. Samtidigt tänkte de att det kunde kännas lite konstigt i början att som vuxen vara elev på en ungdomsskola. Däremot ansåg Sfp-deltagarna att orienteringskursen hade med fördel kunnat förläggas på en vanlig skola i seminarieform.

FRÅGA: Kan man lägga upp praktiken på ett annat sätt så att den delen av utbildningen blir mer lärorik?

Det var bättre på gamla Lärarhögskolan när vi hade teori några veckor och sen praktik i 8 veckor. Vi var då i skolan med en lärare som vi kunde fråga om olika saker och diskutera med elever. Det var en riktig kontext. Det var inte bara några enstaka dagar i skolan utan några veckor. Och jag kunde följa deras program...det var riktigare.

Jag håller med. Om man går bara en dag då och då kan man inte ha...en helhet av det som händer i skolan. Man kan följa livet i skolan på ett helt annat sätt när man ute längre perioder.

Men det finns även andra uppfattningar:

Vi är här för att studera svenska. Den här praktiken kommer med ULV (Utländska Lärares Vidareutbildning). Jag tror att det är bättre att fokusera på språket först för om vi blandar allting då kommer det att bli jobbigt.

Om validering

Sista tema som avhandlades under vårt intervjuamtal som mer liknade ett seminarium var om Sfp-deltagarna har gått igenom någon valideringsprocedur. Alla berättar att de har skickat sina papper till Högskoleverket för bedömning. I utlåtandet brukar det stå om vad vederbörande behöver komplettera med för ämnen för att få svensk lärarbehörighet ifall han eller hon har en lärarexamen från sitt hemland. En intervjuad skildrar att hon har fått ett besked från Högskoleverket med rekommendationen att vända sig till universitetet för ytterligare upplysningar om vad som behöver göras för svensk lärarbehörighet. De personer hon vände sig till var inte särskilt uppmuntrande utan talade om för henne att det inte fanns så stor möjlighet för henne att få jobb som lärare i samhällskunskap.

Vi frågade vidare våra intervjupersoner om de anser att deras lärarutbildning är tillräcklig för att de ska kunna jobba som lärare i svenska. Svaret är att de möjligtvis behöver en liten komplettering. Som exempel nämns kunskaper i komparativ språkdidaktik för att veta vilka speciella språkproblem svenskspråkiga elever som ska lära sig ett främmande språk brottas med. Annat exempel som nämns av kompletterande kunskaper är om eventuellt olika undervisningsmodeller och andra praktiska lärarkunskaper anpassade för den svenska skolan. De säger också att de är villiga att genomgå en komplettering om den tar rimlig tid och inte flera år för då blir de ”avskräckta”.

Vad Sfp-deltagarna hade velat få är en skraddarsydd kompletteringsutbildning som tydligare fokuserade på den svenska kontexten, den svenska kulturen och landets traditioner, och inte så mycket ämneskunskaper. Det senare anser de, enligt egen uppfattning, att de redan har.

De intervjuade Sfp-studenternas förslag om framtidens Sfp

De intervjuade uppmanades att tänka fritt om hur de skulle vilja organisera utbildningen för nyanlända invandrare med lärarbakgrund, som önskar fortsätta arbeta som lärare i Sverige. Svaren tyder på att de hade velat se en mer fokuserad utbildning på själva läraryrket:

Jag tror att det fungerar ganska bra som det är idag med vår utbildning. Eleverna ska delas efter yrke för då vet de från början vilken väg de ska gå. Då har de ett mål från början.

Det är bra förslag. Åtminstone kan man dela de som har akademisk utbildningsbakgrund från andra grupper och inte blanda dem i språkundervisningen.

Tiden efter Sfp

Avslutningsvis bad vi våra samtalspartners att komma med ett önskemål. Det de allra mest skulle önska sig är att få en tids provanställning eller praktik på en skola när man har klarat av sin Sfp-utbildning: ”*Det skulle vara som en present!*”, avslutar en Sfp-deltagare vår intervju.

Vissa slutsatser

Våra samtal kretsade hela tiden kring möjligheten att komma tillbaka till det egna yrket. Det gäller att ta sig förbi en första barriär, nämligen språket. Men det räcker inte med detta utan det gäller också att ta sig över nästa barriär såsom olika regleringar, tillägnandet av en yrkeskultur präglad av svensk kultur vilka tillsammans kringgärdar ett yrke i Sverige. Den tredje barriären slutligen är privatekonomin. Deltagarna uttrycker en förhoppning om att deras chanser att klara av nämnda barriärer har ökat betydligt i och med att de har påbörjat en Sfx. Det finns en rad problem som är strukturella men som de upplever att lärarna efter bästa förmåga försöker övervinna. Synpunkter på hur undervisningen skall förbättras har framkommit, men är enligt vår bedömning, ganska lätta att svara upp till. Det finns också en viss skillnad mellan grupperna hur de uppfattar bemötandet från sina lärare även om de samtidigt generellt uttrycker sin uppskattning. Utan att specifikt peka ut dessa skillnader kan konstateras att vissa lärare uppfattas som mer tydliga vuxenpedagoger än andra. En slutsats skulle kunna vara att Sfx lärare och i synnerhet Sfi lärare antagligen skulle må bra av lite vuxenpedagogisk fortbildning. Det är ju trots allt vuxna man undervisar.

DELTAGARENKÄTER

Samtliga deltagare i de undersökta Sfx-programmen som befann sig på minst SFI D nivå ombads att fylla i en mindre enkät (se BILAGA 1). Lärarna vid de fyra Sfx utbildningarna delade ut och samlade in enkäterna. Något bortfall noterades inte. Avsikten med denna enkät var att få en ”total” bild över

1. Deltagarnas könsfördelning och ålder
2. Hur deltagarna fick information om den aktuella utbildningen
3. Deltagarnas omdöme om utbildningens positiva och minde tillfredställande sidor
4. Deltagarnas upplevelse av inflytande över utbildningen.

Nedan följer tabell 1 som visar deltagarnas könsfördelning, vistelsetid i Sverige samt ålder.

Tabell 1. Sammanställning av uppgifter från de Sfx-studerande som besvarade enkäten. N=150.

	SFF	SFA	SFH	SFP
Män	15	26	7	10
Kvinnor	10	44	0	37
Ingen uppgift				1
TOTALT:	25	70	7	48
Ålder				
- 30 år 4	4	26	1	20
31-45 15	15	31	5	22
46 - 6	6	9	1	4
Ingen uppgift		4		2
Vistelsetid i Sverige				
<1 år	5	27	0	6
1-2 år	9	34	4	18
2-3 år	4	4	1	10
3-5 år	4	1	1	8
>5 år	2	3	0	6
Ingen uppgift		1		

Sfx-deltagarnas profil - ålder, köns och vistelsetid i landet

Totalt samlades 150 enkäter in från de fyra undersökta Sfx-programmen. Av tabell 1 framgår att

1. ca 2/3 av deltagarna i Sfx är kvinnor
2. samtliga Sfx-studerande som besvarade enkäten är män (dock är de som har fyllt i enkäten endast sju stycken)
3. en överväldigande majoritet av Sfx-deltagarna befinner sig i åldersspannet 30-45 år. Det finns dock ett fåtal som inte har angett sin ålder (6 st)
4. de flesta Sfx-deltagarna – nästan exakt 2/3 av samtliga informanter - har vistats i landet upp till högst två år, men det finns även en relativt stor grupp bestående av 26 deltagare som har vistats i landet mer än 3 år varav nästan hälften har uppgett en vistelsetid på fler än 5 år.

Eftersom enkäten bestod av huvudsakligen fem öppna svar (se bilaga 1) görs i det följande ett urval av de svar som respondenterna skrivit ner parat med sammanfattningar.

Hur deltagarna fick information om den aktuella utbildningen

Informationen om existensen av Sfx sprids på olika sätt. Deltagarna i Sfx uppger att de har fått reda på utbildningen

- på Jobbtorg¹⁹
- genom sin handläggare på Arbetsförmedlingen
- från KOMVUX eller SFI-centrum där de läste Sfi
- från sfi-läraren eller studievägledaren
- från kamrater och vänner som själva deltagit eller deltar i programmet
- via tidningsannonser och Internet
- från kommunen
- på jobbmässan i Kulturhuset
- på ett öppet-hus-arrangemang på Sfx-skolan
- via en socialsekreterare.

En informant kompletterar sitt svar med ett förslag som är värt att begrunda med tanke på sfx-modellens framtid:

¹⁹ ”En rad olika insatser erbjuds inom ramen för Jobbtorget som exempelvis rådgivning, arbetsträning, praktik, kortare yrkeskurser samt matchning mot befintliga jobb inom både näringsliv och Stockholms stad. För att genomföra sitt uppdrag på bästa sätt samarbetar Jobbtorget med bemanningsföretag, organisationer, stiftelser, föreningar samt arbetsförmedlingen och försäkringskassan. Jobbtorget är den gemensamma ingången till stadens samlade resurser för arbetsmarknadsinsatser av olika slag för de målgrupper som staden arbetar med. Jobbtorget har tydligt jobbfokus och ska inte arbeta med andra uppdrag än att verka för att enskilda kommer i arbete eller studier. Jobbtorget har inte ansvar för myndighetsutövning.”

<http://www.stockholm.se/Arbete/Jobbtorg-Stockholm/Om-jobbtorg/>

Jag fick information om Sfa- medicin via mina släktingar. – Jag vill också säga att man måste öppna samma Sfa-skola på flera ställen utanför Stockholm. Jag vill flytta utanför Stockholm till en annan stad men tänker först på Sfa. Om det fanns samma skola utanför Stockholm, t ex i Dalarna eller i Småland då hade jag flyttat med nöje. (Sfa-deltagare)

Kommentar: Bilden som framträder när deltagarna svarar på hur de har fått information om Sfx-utbildningen är att det idag existerar upparbetade informationsspridningskanaler som involverar de flesta samhällsaktörer med vilka de presumtiva deltagarna kommer i kontakt. Någon enstaka informant påpekar att det hade varit naturligare och bättre om hemkommunen upplyste om Sfx-utbildningens existens, vilket kan tolkas som att det inte förekommer någon systematisk uppsökande verksamhet angående Sfx-utbildningarna. Det kan inte heller uteslutas att det idag råder en viss konkurrens mellan å ena sidan länets kommuner i fråga om vanlig Sfi, som samtliga kommuner erbjuder, och å andra sidan Sfx-kommunerna:

En kompis sa till mig om Sfa. Jag läste Sfi i Huddinge Komvux men Huddinge kommun ville inte betala för svenska (Sfa) i den här kommunen (Södertälje). (Sfa-deltagare)

Deltagarnas omdömen om utbildningens positiva sidor

Nedan redovisas svaren på informanternas positiva omdömen om sin utbildning. Varje Sfx-program redovisas för sig.

MEDICINARE

Två övergripande mönster framträder i medicinarnas enkätsvar om vad de tycker är bäst med den aktuella Sfa-utbildning som de deltar i. Enligt det första sätter man värde på gruppens homogenitet avseende utbildnings- och yrkesbakgrund. Denna omständighet uppfattas sedan som förutsättning för en välfungerande social gemenskap bland deltagarna och för en effektivare undervisning, vilket är temat för det andra svarsmönstret. Det bör i sammanhanget nämnas att deltagarnas svar förmedlar en i grunden positiv inställning till utbildningen som sådan. De svarande uttrycker sig särskilt uppskattande om sina lärare och utbildningens organisation.

Utsagor om utbildningens förutsättningar

Alla elever som studerar i den här skolan är akademiker. Därför går det mycket snabbt.

Lärarna är mycket snälla och förstående. De vet precis vad vi behöver.

Jag kan prata med andra läkare och alla är myndiga och seriösa. Jag kan studera bra här.

Utsagor som värdesätter lärarnas kompetens, utbildningens uppläggning och pedagogik:

Det bästa är att vi har lektioner i 'vårdsvenska' som är viktigt för mig som läkare. Nivån i svenska är högre än normal Sfi.

Man studerar medicinsk vetenskap på svenska samtidigt med språket.

Ytterligare utsagor som bekräftar den generellt positiva bilden deltagarnas svar ger uttryck för:

Intensiv undervisning, kunniga lärare, snabb takt, bra medicinsk intensiv kurs.

Det här är det bästa sättet att lära sig svenska på. Vi får kontakt med svenska personer och får kompisar från olika länder.

Jättebra och duktiga lärare. Jag kan prata med mina skolkamrater. Det är också bra att prata med människor från Röda Korset.

På torsdagarna pratar vi med pensionärer från Röda korset.²⁰ Det är jättebra att prata med folk på svenska om många olika saker.

Det förekommer även svar som understryker hur någonting bra kan bli ännu bättre:

Jag tycket det bästa med utbildningen borde vara om eleverna gick en dag på sjukhuset i stället för på skolan därför att på det sättet kan man lära sig mer relevant vårdspråk.

FÖRETAGARE

Positiva omdömen från Sff-deltagarna handlar om utbildningsinnehållets relevans för deras framtidsutsikter.

Förmedlar kunskaper om hur samhället fungerar, om vad man behöver känna till om man vill starta ett företag och om hur olika myndigheter fungerar, som t ex Skatteverket, Försäkringskassan, Bolagsverket, Tullverket och Nutek

Hjälper deltagarna att lära sig språket snabbt och speciellt "de ord" som företagare behöver (dvs. yrkessvenska)

Arrangerar studiebesök på många olika företag: Särskilt värdefull är att ta del av andra företagares erfarenheter och råd på vad man ska tänka i början av en företagsstart – speciellt för oss invandrare

Sff- deltagarna visar i sina svar sin uppskattning för sina lärare och hur nöjda de är med lärarnas pedagogik. Särskilt verkar de svarande uppskatta skolan som social miljö som gör det möjligt att skapa goda kontakter med personer från andra länder som har liknande intressen.

²⁰ Pensionärer från Röda Korsets lokalförening i Södertälje medverkar frivilligt i utbildningen.

HANTVERKARE

Sfh-elevernas enkätsvar på frågan om vad de anser är bäst med utbildningen de deltar i kan sammanfattas i följande punkter:

- Möjligheten att få praktik inom det egna yrket är ett uppskattat inslag i utbildningen.
- Utbildningen är bra att ha när man söker jobb. Man lär sig yrkessvenska och kanske det är snabbaste vägen till ett arbete.
- Genom utbildningen hoppas man ”*få intyg och erfarenhet*”.
- Att lära sig sådant av relevans för ens yrke, t ex om säkerhet, om hur man umgås på en arbetsplats med arbetskamrater samt arbetsmiljölagstiftning.
- Utbildningen ses också som en väg till att skaffa sig ett bättre liv, känna sig samhällsnyttig, få ett jobb och ”*skaffa familj*”.
- Man ”*lär sig lära själv*” i utbildningen.

PEDAGOGER

Pedagogernas enkätsvar om vad de upplever som bäst med deras Sfp-utbildning fokuserar i huvudsak på möjligheten att få ett arbete inom sitt yrke eller gå vidare på universitetet för att komplettera sina kunskaper. Särskilt orienteringen mot och förberedelsen för läraryrket i Sverige verkar vara uppskattade inslag.

Utsagor som tar fasta på utbildningen som förberedelse för arbete och vidare studier:

Utbildningen ger möjlighet att studera vidare på universitet.

[Det bästa är] att det är orienterat mot att förbereda oss att bli lärare i Sverige.

Man kan komplettera sin utbildning från hemlandet på en högre nivå.

Vi lär oss om hur samhället och skolan fungerar här i Sverige.

Utsagor som värdesätter lärarnas kompetens, utbildningens uppläggning och pedagogik:

[Det bästa är] att den går ganska snabbt med alla moduler och material.

Lärarna är ganska flexibla mot elevernas behov och tid. Man kan alltid prata med lärarna.

Bra lärare och bra metodik”

Och vi har orienteringskursen som absolut hjälper mycket att gå in i läraryrket snabbare”

[Bäst med] studiebesök, som är bra introduktion till svenskt skolsystem”

Kreativa projektarbeten, samarbete mellan elever och lärare och gruppsamarbete, utflykter i naturen och studiebesök på museer och skolor”

[Det bästa är] miljön i klassrummet”

Vissa utsagor gör jämförelser med annan Sfi-utbildning. Sfp är bättre för att den bland annat är intensiv, har bättre organisation, upplevs ha högre kvalitet och tydliga mål. Fördelen att gå i en kurs tillsammans med andra som har liknande utbildnings- och yrkesbakgrund nämns som något extra positivt. Något som leder till att man blir snabbare klar med utbildningen och får umgås med andra som har samma intressen:

[Det bästa är] att vara med klasskamrater som har en viss utbildningsnivå; de flesta fattar allt snabbt.

Deltagarnas omdöme om utbildningens mindre tillfredställande sidor

Under denna rubrik presenteras de synpunkter som erhållits som svar på frågan ”Vad saknar du i Din utbildning”.

MEDICINARE

Överlag är medicinarna positiva, t o m lyriska, när de pratar om sin utbildning. Även när frågan handlar om vad de upplever som mindre tillfredställande i sin utbildning svarar de:

Det finns inga nackdelar med Sfa!

Allting är bra!

Just nu är jag mycket nöjd med allt.

Samma deltagare som lämnade sist citerade svar skrev dock följande på nästföljande fråga om vad som saknas i utbildningen: ”*Jag skulle vilja ha mer grammatikuppgifter och arbeta mer i små grupper med läraren.*”

Då Sfa-deltagarna uttrycker sitt missnöje handlar det oftast inte om utbildningen som den är idag utan om hur mycket bättre den hade kunnat bli om vissa inslag fanns med, som t ex organiserad praktik och ett än mer yrkesinriktat innehåll. Deltagarna ger uttryck för missnöje med den långa resvägen till skolan för några, den mindre tillfredställande IT-utrustningen på skolan och avsaknad av elektroniska läromedel.

En av flera deltagare som i sitt svar uppgett att det tar minst 1 ½ timme att komma till skolan (sammanlagt tre timmars resa fram och tillbaka) önskar sig ”*en dag ledigt per*

vecka” för självstudier och läxor för så som det idag, skriver vederbörande, ”*känner jag lite stress*”.

En del svar uttrycker en viss frustration över att utbildningen tar så lång tid i kombination med att man under tiden inte får ha någon kontakt med ”*vårdsverige*”:

Kursen tar lång tid – mer än 18 månader – och jag saknar praktik i mitt yrke.”

Det tar lång tid för att bli klar med SAS B. Jag behöver träna på en vårdcentral eller på sjukhus för att träffa patienter och förstå ’patientspråk’ bättre. Jag kan inte besöka vårdcentral bara när jag blir sjuk.

Vi använder mycket tid för att läsa romaner.

Andra svar antyder att innehållet på yrkessvenska är för snävt och fokuserar på vissa medicinska områden:

Det handlar mest om läkare och sjuksköterskor och de glömmar andra medicinska yrken, som biomedicinanalytiker och apotekare.

Vad saknas i utbildningen?

Det mest dominerande svaret från medicinarnas enkäter på frågan om vad de saknar i sin utbildning är möjligheten att göra praktik på en vårdcentral eller sjukhus. Praktiken för dessa studenter tjänar två syften; dels kommer de i kontakt med yrkesfältet dels får de möjlighet att praktisera sina språkkunskaper i en autentisk miljö samt höra hur språket används i vardagslivet och träffa andra människor. För en del handlar frågan mer om än om att träna språkkunskaperna:

Ett återkommande tema i Sfa-deltagarnas enkätsvar är yrkessvenskans omfattning, innehåll och inriktning. Nedanstående citat från ett formulär sammanfattar deltagarnas syn på yrkessvenskans funktion i Sfa-utbildningen:

[Saknar] mer effektiv vårdsvenska där det ingår ämnen som förbereder oss för TULE-provet, om hur man skriver journal, hur man diskuterar vårdämnena med patienter och sjukvårdspersonal.

FÖRETAGARE

Den individuella variationen av svaren på frågorna ”Vad är du mindre nöjd med” och ”Vad saknar du i din utbildning” bland Sff-studerande är stor. Det är emellertid inte direkt missnöje som kommer till uttryck utan snarare önskemål om mer flexibilitet med avseende på tider och tillgänglighet. Flera innehållsliga inslag i programmet som mera anknyter till ekonomiska aspekter och regelverk samt hjälp att ta fram fungerande affärsplan. Deltagarna uttrycker olika önskemål om olika innehållsliga inslag i utbildningen:

Mer information om det svenska banksystemet och villkoren för finansieringsstöd.

Mer information om var man kan vända sig för att diskutera företagsidéer och få rådgivning och hjälp med att göra en affärsplan.

Mer hjälp med hur man gör kund- och marknadsanalyser.

Mer praktik.

Mer grammatik i språkundervisningen ”därför att alla eleverna är invandrare.

Bättre tillgång studiematerial (böcker) som t ex lexikon i aktuella språk.

Det långa avståndet till skolans lokaler är en återkommande synpunkt som tas upp av flera deltagare som gärna hade sett att utbildningen erbjöds på fler än ett ställe. Frågan om studiestöd tas även upp av flera Sff-deltagare som undrar varför de som överhuvudtaget saknar inkomster inte får det när de deltar i Sff-utbildningen.

HANTVERKARE

Över lag verkar de svarande vara mycket nöjda med sin utbildning i dess nuvarande form men från svaren kan man även utläsa en ovisshet om framtiden:

Jag är nöjd med vad jag har nu, men jag vill få mer utbildning här i Sverige.

En annan Sfh-deltagare önskar att utbildningen liknade mera en ordinarie svensk yrkesutbildning:

Man måste studera liksom svenska elever som studerar för att lära sig ett yrke, annars hur ska man få något jobb utan utbildning och intyg.

Kommentar: Det är uppenbart att personen bakom citatet ovan tvivlar på sina chanser att konkurrera om ett arbete utan att ha formella betyg på sitt yrkeskunnande. Av allt att döma hade frågan aldrig tagits upp på det sättet som den svarande, vilken bevisligen har utövat ett hantverksyrke i sitt tidigare land, fått gå igenom en valideringsprocess antingen inför eller under Sfh-utbildningen. Om valideringen hade ingått som ett obligatoriskt inslag i Sfx hade det säkert bidragit till en mer individanpassad studieuppläggning, än vad fallet är idag, med fler specialdesignade yrkeskursmoment. Detta talar för en syn på lärandet som något situerat som manifesteras bäst i autentiska sammanhang. Enligt detta sociokulturella perspektiv på lärande gör individer saker, lär och utvecklas, tillsammans med andra i naturliga situationer (”praktikgemenskaper”)²¹. Valideringen i ett sådant sammanhang skulle både fungera som en process av bedömning och lärande.

Någon kanske invänder att Sfx inte är någon regelrätt yrkesutbildning men vi anser att frågan bör övervägas inför en vidareutveckling av Sfx-utbildningens innehåll. Deltagarna hade gärna velat ha möjlighet att komplettera sin yrkeskompetens inom ramen för Sfx och även ”läsa en kurs för mitt jobb”, som en annan har uttryckt det. Vad man i övrigt saknar är:

²¹ Se Andersson, Per och Fejes, Andreas (2005). *Kunskapens värde – validering i teori och praktik*, Lund: Studentlitteratur, s. 77-80.

- läroböcker och andra läromedel
- praktik överhuvudtaget eller praktik som motsvarar ens önskemål och behov
- bättre undervisning
- ”träna och läsa högt och uttala rätt”
- fler undervisningstimmar än bara 6 timmar i veckan
- rätt till studiebidrag.

Kommentar: Inte alla deltagare verkar ha en garanterad praktikplats vilket vi finner en smula anmärkningsvärt. Det faktum att det finns deltagare, även om det bara är en enda, som inte har blivit anvisade en praktikplats under utbildningen uppfattar vi som ett avsteg från själva grundtanken med Sfh.

Den sista av ovanstående punkter berör studiefinansieringen och frågan tas upp av flera Sfh-deltagare som undrar varför de har rätt till socialbidrag, som kan vara stigmatiserande, men inte till studiebidrag, när de i övrigt studerar på heltid.

PEDAGOGER

Sfp-deltagarnas enkätsvar sammanförs under olika rubriker som berör olika aspekter av utbildningens innehåll, uppläggning och pedagogik om vilka deltagarna är mindre nöjda med.

Om utbildningens innehåll

Några deltagare tar upp avsaknaden av ämnesspecifik terminologi i språkundervisningen, t ex i ämnen som matematik, biologi, fysik osv., medan andra informanter frågar efter mer undervisning i grammatik:

Jag behöver lära mig mera grammatik. Grammatik är så viktigt när man ska skriva någonting.

Kommentar: Synen på grammatikens vara eller icke vara i modern språkundervisning är ett intressant spörsmål om vilka det kan finnas olika uppfattningar bland forskare och pedagoger. Det är dock inte ovanligt att flertalet av de utländska pedagogerna själva har blivit undervisade enligt en annan språkpedagogik där grammatikmomentet hade stor omfattning.

Av den anledningen har Sfp-pedagogerna – och detta är även giltigt för de andra Sfx-deltagarna - en annan sorts förtrogenhet med grammatikens betydelse för språkundervisningen än kanske svenska lärare är utbildade för och vana vid. Grammatikens plats i Sfi-undervisningen torde säkert vara ett tacksamt diskussionsämne mellan deltagarna och lärarna.

En annan synpunkt aktualiserar språkundervisningsinnehållets balans mellan specialiserad ordförråd, å ena sidan, avsedd som förberedelse för yrkeslivet och allmän språkinläring, å andra, som är lika betydelsefull i deltagarnas vardagliga sociala liv. Det som efterfrågas är mer ”*praktiska saker*”, som t ex inblickar i svensk kultur och om vad man säger i affärer.

Det förekommer även synpunkter på kursboken: ”*jag tycker att boken är för gammal. Vi behöver mer flexibel bok*” - och om speciella språkdidaktiska åtgärder för deltagare med ”*helt annorlunda språk, som t ex arabiska*”. Vad informanten i fråga efterlyser är mer hjälp med den skriftliga delen. Liknande synpunkter ger bilden av att undervisningen är läroboksbaserad och följer ett bestämt mönster som får deltagarna att ibland uppfatta undervisningen ”*som tråkig*”.

Om utbildningens uppläggning och organisation

Trots att flera har uttryckt sig positiva till studiernas intensiva och koncentrerade karaktär finns det en del som uppenbarligen är något missnöjda med undervisningstiderna eller upplever en viss tidspress:

Några Sfp-deltagare uttrycker, i likhet med de andra sfx-programmens elever, visst ogillande med de långa resvägarna till skolan eftersom utbildningen finns på ett enda ställe inom länet:

Jag måste stiga upp jättetidigt, för jag har 1,5 timme till skolan.

En deltagare anser att undervisningsmetoderna kan upplevas som ”*lite tråkiga*” och tydliggör det med att ”*läraren pratar mycket om att bli lärare, men det finns många elever som inte alls har bestämt att bli lärare*”. Det är emellertid föga förvånande att samma informant efterfrågar aktiviteter som är roliga och samtidigt lärorika:

Monotont program, inte varierat. Vi använder bara en bok hela tiden. Det är ingen skillnad mellan kommunal komvux och Sfp-kurs.

Samma ”*tråkighetstema*” tas också upp av en annan deltagare som började på Sfp från första steg SFI och nu fortsätter vidare till SAS B:

Jätte ofta får vi göra och lyssna samma saker, göra samma övningar igen och igen och det är ganska tråkigt, särskilt på orienteringskurslektionerna.

Synpunkter om undervisningsgruppens storlek och sammansättning är återkommande. Svaren uttrycker ett missnöje med att elevgruppen alltför ofta består av individer som befinner sig på olika språkliga nivåer, t ex blandas Sfi C, Sfi D och SAS Grund i en grupp, samt att gruppen ibland består av upp till 33 elever, vilket tycks vara ”*för mycket för att lära sig ett språk och det är svårt för både lärare och elever*”:

I klassrummet finns massa elever. T ex en elev läser en text idag och hans/hennes tur att redovisa den kommer om ca en vecka.

Samtidigt efterfrågas tillfällen inom utbildningens ram för möten med ”*verkligheten*”, vilket kan tolkas som större utrymme för kontakter med autentiska miljöer där man får rikliga tillfällen att träna sina nyförvärvade språkkunskaper i svenska. Även besök av representanter för olika institutioner föreslås ingå i utbildningens uppläggning, t ex från lärarorganisationer, lärarutbildningen och skolförvaltningen, som föreläser och diskuterar med de studerande.

En annan synpunkt ger uttryck för en viss uppfattning om det tillämpade pedagogiska arbetssättet som enligt vårt förmenande borde bli föremål för en diskussion mellan ansvariga lärare och studiegruppen, som består av pedagoger:

Mest av tiden pratar vi svenska med varandra. Det betyder att vi lyssnar på "orätt" svenska.

En del missnöjesyttringar berör lärarnas pedagogiska förhållningssätt och upplevelsen av att bli bemött som vuxen i undervisningen:

(Inte alltid) men jag känner ibland att lärare behandlar oss som små barn och det tycker jag inte om.

[Jag är mindre nöjd med] när läraren bedömer och rättar uppsatsen med IG eller G-. Man blir "hopplös". Att uppmuntra är däremot bra, tror jag.

Vad saknas i utbildningen?

Här presenteras Sfp-deltagarnas svar som berör sådant de anser borde finnas med i utbildningen. En del av svaren kan emellertid inte tolkas som uttryck för direkta brister i den aktuella utbildningen utan har mera med deltagarnas studiefinansiering och oro för tiden efter utbildningen:

Jag saknar råd eller studievägledning. Jag undrar också flera gånger om framtiden och vad jag ska göra efter Sfp och hur länge ska det ta innan jag blir en lärare.

Byråkrati mellan Sfp och CSN.

[Saknar] fältstudieplan som börjar tidigare, inte på grundläggande nivå. Jag skulle vilja vara i skolans miljö tidigare (som en praktik).

Studie- och yrkesvägledning.

Kommentar: Med tanke på Sfp-utbildningens pedagogiska grundidé är det anmärkningsvärt att några elever saknar just studie- och yrkesvägledning. Frågan behöver därför särskilt uppmärksammas av utbildningsanordnaren eftersom den är nära knuten till valideringen av elevernas faktiska kompetenser och framtida yrkes- och/eller studieval. Följande svar understryker betydelsen av yrkesvägledning och tidig validering:

"Vi får information om vidareutbildning inte tillräckligt tidigt och det kan vara problem senare om det är någonting som måste göras tidigt, t ex att skicka examen till högskoleverket för bedömning. Det måste man veta i början av utbildningen, annars blir det för sent. [Det behövs också] yrkesvägledning i läraryrket, t ex: kan man jobba som behörig lärare i grundskolan om man får behörighet för gymnasiet, mm?"

Liksom de andra sfx-programmens deltagare uppger även Sfp-deltagarna att de saknar tillgång till IT-baserade program och bra datorutrustning i sin undervisning.

Deltagarnas upplevelse av inflytande över utbildningen

Kännetecknande för svaren från samtliga informanter på den aktuella frågan om inflytande över utbildningen är att de är få - långt ifrån alla har besvarat den - och att svaren är fåordiga. Det kan därmed inte uteslutas att begreppet *deltagarinflytande* kan ha olika konnotationer och innebörder hos de svarande beroende på skilda kulturella och politiska erfarenheter.

Mot bakgrund av att samtliga Sfx-deltagarnas svarsbortfall på frågan om inflytande är stort och att svaren är fåordiga får man en splittrad bild om huruvida det förekommer inarbetade rutiner för systematiskt deltagarinflytande i de olika programmets planering och genomförande. Förutom negativa och positiva svar finns det neutrala svar som uttrycker en viss ambivalens och som därmed blir svårt att placera som antingen ett yttrande om att inflytande förekommer eller inte. Det finns också en kategori som kan rubriceras som kuriösa svar som enligt vår tolkning inte direkt kan kopplas till frågan. De bedöms ge uttryck för en uppfattning som hos de svarande – och det kan inte uteslutas - förknippas med en viss syn på begreppet deltagarinflytande i utbildningen, tex: ”[Jag kan påverka utbildningen genom] *att följa uppgifterna exakt enligt schema så att läraren inte tappar bort ordningen*”.

Trots den splittrade bild som svaren uppvisar angående möjligheter att utöva inflytande över sin utbildning skönjs det dock ett tydligt mönster, nämligen att deltagarna är i stort sett nöjda eller mycket nöjda med sin utbildning och sina lärare. Men det finns även svar som tyder på att deltagarinflytande inte är möjlig eftersom undervisningen sker ”*enligt läroplan*”, vilket deltagarna upplever som icke förhandlingsbart.

Kommentar: Elevinflytande är en av grundpelarna i den svenska skolans demokratiska fostransuppdrag och värdegrundsarbete. Mot denna bakgrund vore det naturligt om Sfx-programmen utgjorde en förebild i fråga om deltagarinflytande. Tillämpningen av demokratiska arbetsformer i Sfp-utbildningen skulle medvetet kunna utnyttjas för att synliggöra den svenska demokratis pedagogiska filosofi och praxis. Det kan samtidigt tjäna som underlag för jämförelser mellan olika pedagogiska synsätt och en rik källa till reflekterande resonemang och bearbetningar under utbildningen.

Några slutsatser

Samma mönster som framkom i deltagarintervjuerna framkommer även om man utgår från de skriftliga svar deltagarna lämnat in. Man är nöjd med utbildningen generellt, deltagarna betonar lämpligheten av att vara tillsammans med likasinnade dvs personer som har en liknande yrkesbakgrund som de själva. Något förenklat skulle man kunna säga att detta är grunden för den positiva attityd deltagarna intar rörande utbildningen. Det framkommer dock en rad synpunkter som handlar om ett visst missnöje, något som lärarna inte kan göra så mycket åt, nämligen var en enskild deltagare bor (långa resvägar), mer möjlighet till praktik i ”rätt” yrkesmiljö.

Deltagarna söker efter mer autentiska miljöer som inte kan kompenseras tex av studiebesök eller rollspel. Inflytande på undervisningens utformning är en klassisk vuxenpedagogisk fråga som inte helt kan belysas på grundval av de relativt torftiga och begränsade skriftliga svar vi fått in. Det vi kan säga är att bland alla deltagarna som svarat

på våra frågor fanns det en mindre del studerande som ansåg att inflytandet var för litet. Sist men inte minst är deltagarna i de undersökta Sfx-programmen (med undantag för Sff) inte nöjda med den undermåliga IT-miljön.

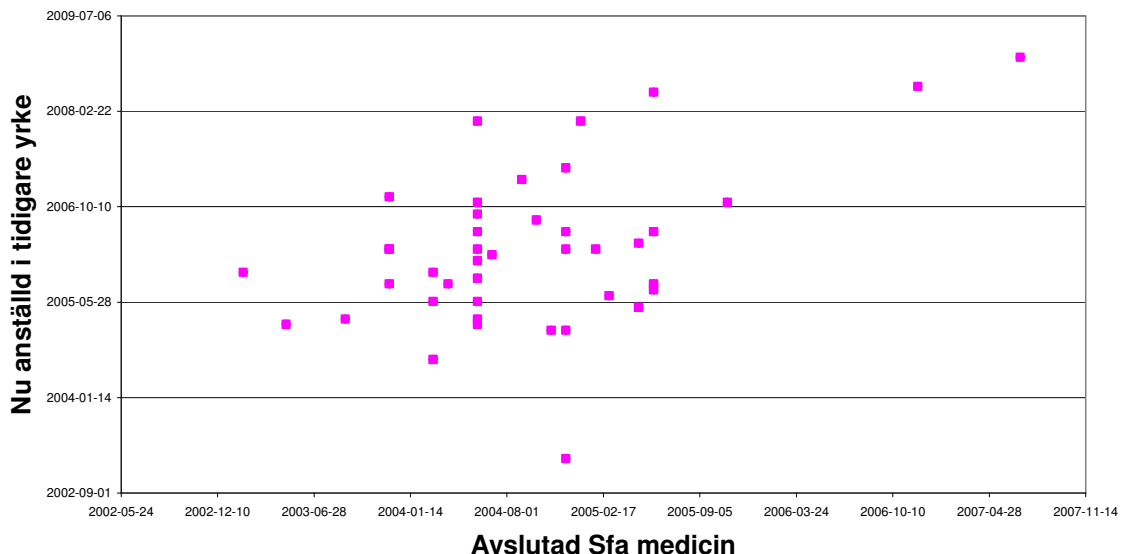
EN UPPFÖLJNING

En fråga som alltid är aktuellt i alla utbildningar är hur effektiv verksamheten är, i vårt fall Sfx. Förhoppningsvis kan ”Statskontorets utvärdering av SFI” kasta ljus över denna fråga rörande reguljär Sfi.

Den äldsta Sfx, Sfa, har varit igång i åtta år (start 2001). Trots vissa svårigheter har man lyckats hålla ihop verksamheten under denna tidsrymd mycket beroende, enligt vår uppfattning, på engagerade utbildningsanordnare, både skolledning och lärare. En fråga som alltid är aktuell är i vilken utsträckning tidigare Sfa medicin deltagare har lyckats komma tillbaka till sina medicinska yrken. Därför valde vi att följa upp de deltagare som var inskrivna ht 2003. De flesta av dessa blev klara under tidsperioden december 2003 till sista juni 2004. Med utgångspunkt från deltagarlistorna från ht 2003 togs med hjälp av Skatteverket fram aktuella adresser, varefter 89 personer kontaktades via en postenkät. De frågor som ställdes handlade om: yrke, tidpunkt för avslutad Sfa, tidpunkt för första anställning och befattning samt nuvarande tjänst (se bilaga 2). Efter 2½ vecka hade 53% besvarat enkäten. Eftersom vårt uppdrag måste var avslutat till mitten av januari 2009, har det ej funnits tid att skicka ut någon påminnelse. Av de 47 svaren framgår att alla utom tre personer hade anställning inom sjukvården, motsvarande sitt yrke från hemlandet. Av de tre som inte fått arbete fanns en läkare, en tandläkare och en sjukgymnast. Av dessa uppgav en person inte någon annan sysselsättning. Ytterligare två personer hade inte något arbete p.g.a. sjukdom och vård av fem barn.

Resultaten har sammanställts i följande diagram där tidpunkt för avslutad Sfa vård matchats mot när personen fått en anställning motsvarande deras tidigare yrke från hemlandet. Som framgår av diagrammet är ungefär hälften av dem som svarat tillbaka i

Diagram 1. Avslutad Sfa matchat mot nu anställd i sitt tidigare yrke (n=47/ N=89)

sina gamla yrken inom två år efter att de har avslutat sin Sfa. I ett par fall verkar det som om respondenterna angivit tidpunkt för avslutade kompletterande studier som krävts av socialstyrelsen. Detta är troligen förklaringen till att några läkare anger att de har börjat arbeta som läkare ett par månader efter att de skall ha avslutat sin Sfa. Förmodligen är det efter att de avslutat sin kompletteringskurs, inte Sfa. Detsamma gäller ett par personer

som uppgivit att de avslutade 2007 och var i arbete under 2008. Oberoende av detta måste resultatet anses som mycket tillfredsställande. Under perioden efter avslutad Sfa 2003/2004, har samhället fått ett tillskott av 20 ”nya” läkare, och då enbart räknat på de svar som kommit in. Vi hann således få in svar motsvarande 53%. Frågan är naturligtvis om det finns något systematiskt bortfall eller inte. Detta går naturligtvis inte att utesluta.

Det som talar mot ett systematiskt bortfall är att enkäten skickades ut några dagar efter nyår dvs i början av januari 2009 där det framgick att undersökningen måste vara avslutad senast den 22:a januari 2009. Med andra ord hade respondenterna mycket kort tid på sig att svara. Vidare skickades enkäten ut vid en tidpunkt i början på året, då många familjer har ledigt innan skolan börjar. Ett par svar kom även in via mail med motiveringen att man varit bortrest.

Om det föreligger ett systematiskt bortfall skulle detta kunna bero på att de som inte svarat inte lyckats komma in på den svenska arbetsmarknaden och/eller att de inte vill visa upp ett misslyckande. Det som talar emot detta är att välutbildade personer torde generellt ha jämförelsevis goda möjligheter att få ett arbete. Sedan finns det alltid en grupp människor som inte vill svara på enkäter även om svaren är anonymitetsskyddade. Vi vet inte heller om det finns några politiska förtecken med i bilden. Dock kan konstateras att urvalet är en populationsstudie och inte något stickprov. Eventuella felaktigheter som kan tänkas bero på att det rör sig om ett stickprov bortfaller således.

SFX - EN SNABBARE VÄG IN I YRKESSLIVET?

Sfx som medierande struktur i den svenska kulturen

Sfx-idén har sitt ursprung i mångåriga erfarenheter från praktiskt integrationsarbete av nyanlända flyktingar och invandrare. Bilden som träder fram från ett par decenniers statlig och kommunal invandrapolitik är att nyanländas inträde till det svenska samhället är en odysse vars nyckfulla förvecklingar försiggår i bästa välmening. Målet om snabb integration avlägsnas allteftersom åtgärdsmaskineriet rullar på i enlighet med välkonstruerade ritningar. Färden blir lång och full av misshagliga äventyr som nedbryter och passiviserar.

Nyanlända invandrare som söker sig till Sverige med avsikt att bosätta sig i landet träder in i en fas av intensivt lärande. Lärande har traditionellt sett förknippats med kunskapsöverföring genom utbildning i skolliknande former. Samtidigt var kompetens likställd med formell kompetens och utbildningsnivå. Annorlunda däremot är dagens syn på lärandet som betonar betydelsen av ”ett lärande integrerat med det dagliga arbetet”²². Lärandeprocessen, enligt detta synsätt, vävs samman och integreras med yrkesrelaterade aktiviteter. Samma synsätt betraktar även kunskapsbildningen som en integrerad del av verksamheten. De båda processerna sker emellertid i ett sammanhang där individen lär sig i en yrkesverksamhet. Lärandet av specifika kunskaper och färdigheter utifrån det perspektivet kan inte särskiljas från individens yrkesidentitet och sätt att bete sig inom verksamhetens ramar. Den pedagogiska grundidén är yrkesbaserat lärande med vilket avses att undervisningen i första hand skall utgå från en yrkesverksamhet eller om så inte är möjligt från det gemensamma, nämligen yrkesidentiteten hos deltagarna.

Sfx är en medierande sociokulturell struktur genom vilken individen internaliserar kulturella koder som överförs, förmedlas och understöds med hjälp av olika redskap i olika slags sociala aktiviteter. Internaliseringen innefattar två processer: bemästrande och tillägnande.

Mediering är ett centralt begrepp i sociokulturell teori för förståelse av lärande och utveckling. Om man vill studera hur någon lär sig i en yrkeskontext måste man både studera hur individen tänker och handlar med hjälp av de specialiserade redskap och rutiner som finns där - kulturella redskap - som t ex språket. Samverkan i en social kontext sker inte bara mellan människor utan också mellan människan och kulturella redskap av skilda slag.

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv spelar den lärandes sociala omgivning en avgörande betydelse för kvaliteten av det man lär sig. Omgivningens roll kan även vara avgörande ifall man får lära sig någonting överhuvudtaget. Inställningen att den enskilde är ensam ansvarig för det man kan borde mot bättre vetande vara överspelat. Principen ”***vad någon klarar utan hjälp och vad någon klarar med hjälp***” är däremot giltigt även i nyanländas språktillägnelse samt integration i det svenska samhället.

²² Per -Erik Ellström och Glenn Hultman (2004). *Lärande och förändring i organisationer. Om pedagogik i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur, s. 10

Sfx-idén tar således fasta på yrkesidentiteten som en grund för Sfi-deltagarnas lärande. Det innebär att gränsen mellan lärande i utbildning och lärande i yrkesliv suddas ut. Sfx-deltagaren i den framtida sfx-utbildningen deltar i en praktikgemenskap och genom den skolas denne in i de värderingar och kunskaper som är giltiga för ett aktivt och meningsfullt delaktighet i samhällslivet. Deltagaren i Sfi rör sig utifrån detta synsätt från en slags periferi mot ett centrum och under denna rörelse utvecklar individen nya kunskaper, omprövar gamla och blir en del av sammanhanget som är den nya kulturen.

Synsättet utmanar sfx-anordnares vuxen- och arbetslivspedagogiska tänkande och förmåga att hitta former för studier som är kopplade till en yrkesverksamhet där studieaktiviteter knyts till det egna arbetet och kombineras med mer traditionella klassrumsstudier. Modellen kan med fördel fungera i valideringssyfte där valideringsförfarandet ingår i själva lärprocessen.²³

Kan sfx-modellen fungera som modell för nyanlända invandrares integration i det svenska samhället?

En fråga som sfx-modellen aktualiserar är om den lämpar sig för alla kategorier invandrade än bara de med en distinkt yrkesidentitet. Svaret är jakande under förutsättning att sfx utvecklas till en flexibel utbildningsstruktur som anpassar sig till deltagarnas förutsättningar och behov. Ytterst bör **sfx** (obs, här används sfx som beteckning för den framtida strukturen för Sfi och integration) förse de nyanlända med resurser (kunskaper och andra kompetenser) för att underlätta deras integration i det svenska samhället. Sfx berättigande har inget med behovet av en ny institutionaliserad skolform att göra, eftersom sådana finns redan.

Sfx är helt enkelt en pedagogisk idé som i grunden bygger på ett yrkesbaserat lärande²⁴ dvs man utgår alltid från en yrkesverksamhet när lärandet organiseras. Resultatet blir ett nytt och annorlunda sätt att organisera det livslånga lärandet i samklang med pågående samhällsliga förändringar och arbetslivets krav på kompetensförsörjning.

Med detta menas att Sfx bildningsuppdrag utvidgas och inte enbart blir fokuserad på språkinläring. Via Sfx introduceras nyinvandrade i det svenska samhällets värdegrund och utvecklar de nödvändiga nyckelkompetenserna²⁵ som varje medborgare förväntas utveckla i dagens mångkulturella och globaliserade samhälle.

²³ Andersson, Per & Fejes, Andreas (200). *Kunskapens värde - validering i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

²⁴ Höghi, R. (2008) *En ny yrkesutbildning i skärningspunkten mellan två kulturer*. I Ekelöf, E., red. Yrkesutbildning – en framtida arena för vuxnas lärande. - Anföranden och dokumentation från en konferens vid Stockholms universitet den 28 – 29 oktober 2008. Ljudal tryckeri.

²⁵ a) EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS REKOMMENDATION av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sv/oj/2006/l_394/l_39420061230sv00100018.pdf)

b) Sven-Eric Liedman (2008). *Nycklar till ett framgångsrikt liv? Om EU:s nyckelkompetenser*. Skolverket

c) OECD. *The definition and selection of key competencies* (<http://www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf>).

d) EUROPAPARLAMENTETS RESOLUTION av den 18 december 2008 om livslångt lärande som grundval för kunskap, kreativitet och innovation – genomförandet av arbetsprogrammet "Utbildning 2010"

Sfx-utbildningens innehåll bör stå i direkt relation till ökade kvalifikationskrav i arbetslivet. Detta är en förutsättning om arbetslinjen skall kunna förverkligas. Sfx bör tydligare kopplas till deltagarnas kompetensutveckling. Sfx-verksamhetens legitimitet gentemot omgivningen och arbetsmarknaden är beroende av ifall dess innehåll står i överensstämmelse med de värderingar som råder där. Bäst resultat verkar uppnås när Sfx kombinerar ett omvärldsorienterat förhållningssätt med en individorienterad syn på undervisningen och kompetensutvecklingen.²⁶

Sfx blir mer effektiv som utbildningsform om den omfattar arbetslivspraktik och om den tydligt kopplas till en garanterad provanställning efter framgångsrikt deltagande. Med detta avses att man är klar med svenskutbildningen inom 1½ år efter påbörjad Sfi. Att se framemot en anställning, även om den är kortvarig, kommer troligtvis att ha en motivationshöjande effekt och leda till bättre inlärningsresultat. En tänkbar lösning är att en sådan praktikanställning eller provanställning skulle kunna finansieras i form av ett sex månaders långt aktivitetsstöd. Detta är i grunden en handfast integrationsåtgärd som inger hopp och motverkar att de invandrade träder in i en fas av sysslöshet som urholkar individens kompetenser, är psykiskt påfrestande och i förlängningen verkar passiviserande. Det är allom känt och särskilt inom pedagogiken att den enskilda individens självförtroende ökar om förväntningarna på deras kompetens är positiva.

Mycket hänger emellertid på arbetslivets beredskap och vilja att ställa upp och ha en aktiv roll i sfx-utbildningens upplägg och innehåll. I sin tur är en sådan medverkan avhängigt arbetslivets medvetenhet om att nyanländas kompetens är av värde för deras verksamhet. Vidare kan en fungerande samverkan kring sfx-konceptet ske mellan de berörda samhällsaktörerna inom ramen för ett nätverk av regionala integrationscentra, regionala noder, där information sprids, kommunikationsytor skapas, kontakter knyts och problem löses.

Det är vår uppfattning att sfx inte bara bör betraktas som en angelägenhet för den lärande individen utan för hela samhället. Sfx framtida roll och betydelse bör ses i ljuset av en hållbar politisk strategi för den enskilda kommunens eller regionens utveckling. Att organisera Sfx på regional basis är antagligen en förutsättning för att Sfx skall komma till stånd, särskilt när vi rör oss utanför storstadsregionerna. Genom en sådan strategi ökar möjligheterna att i en region förse arbetslivet med kompetent arbetskraft och självförsörjande och anställningsbara medborgare.

Sfx kan sålunda utgöra en strategisk satsning som kan främja ett positivt tillväxtklimat i samhället, öka de nyanländas livskvalitet och minska utanförskapet om nyanländas kompetenser blir erkända, förädlade och tillvaratagna på ett optimalt sätt. I ett regionalt perspektiv kan utbildningsformen Sfx fungera som en infrastruktur för det goda integrationsarbetet genom att tillåtas bli en mötesplats och en arena för samhällsinformation, rådgivning och vägledning, stöd för företagsamhet och rekrytering, bildning och livslångt lärande.

(<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0625+0+DOC+XML+V0//SV>)

²⁶ Jfr Ulrik Lögdlund (2008). "Lärcentra som mäklare av högre utbildning?". I: *Pedagogisk forskning i Sverige*. Arg 13, nr 2, s. 103-122.

FORTSATTA STUDIER

Interaktionen mellan projektet och samverkande organisationer och myndigheter

Förslag 1.

I en framtida studie torde det vara viktigt att kartlägga de sfx-samverkande parternas syn på utbildning, kompetens och lärande samt tolka innebörden av eventuellt förekommande skilda uppfattningar. Ett antagande är att graden av överensstämmelse i uppfattningar avspeglas i de samverkande aktörernas relationer och relationsskapande aktiviteter. Vi har sett i föreliggande studie att olika myndigheters verksamheter har skilda logiker vilket gör det svårt att samordna. De aktiviteter som dessa relationer leder till formar inte bara utbildningens innehåll och uppläggning utan även påverkar deltagarnas utsikter på arbetsmarknaden efter avslutade språkstudier. Språkundervisningens relevans för deltagarna kommer att ställas i relation till utbildningens omfattning för att utröna ifall den bedöms som tillräcklig för att deltagarna skall kunna klara sig på en svensk arbetsplats, en förutsättning om samhället skall fortsätta att hävda att arbetslinjen är utgångspunkten för all Sfi verksamhet. Denna måste dock vara kopplad till deltagarnas yrkesbakgrund.

Förslag 2.

Hittills har utbildningsanordnare av sfx endast i undantagsfall, om ens det, följt upp sina kursdeltagare efter avslutad utbildning. Det vore därför av synnerligen stort samhällsintresse att kartlägga de strategier enskilda f.d. sfx-are använder sig av för att hävda sig i det svenska samhället. Intensiva, livsvärdesnära studier om nyinvandrades existentiella villkor antas blotta såväl synliga som dolda påverkansfaktorer gällande integration eller nedbrytning, självaktning eller självförakt, livskvalitet eller bitterhet.

Förslag 3.

Dagens Sfx samordnas av SKL och Länsstyrelsen i Stockholm men denna samordning är beroende av ett par hängivna personers engagemang. Det skulle därför vara meningsfullt att överväga bildandet av en referensgrupp eller annan konstellation av rådgivande karaktär där ett vetenskapligt råd ingick med uppgift att följa upp, utvärdera och vidareutveckla Sfx som utbildningsform.

Stockholms
universitet

BILAGA 1.

Pedagogiska institutionen

2008-11-26

Till Dig som deltar i "Svenska för XXXX" hösten 2008.

Undertecknade genomför en studie av utbildningar för specifika yrkeskategorier i Stockholms län på uppdrag av Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Vi hoppas därför på att Du vill medverka genom att besvara nedanstående frågor.

När Du besvarat frågorna kan Du lämna dem till Din lärare. Dina svar kommer att behandlas konfidentiellt (anonymt).

(1) Man

(2) Kvinna

(3) Ålderår

(4) Hur länge har Du varit i Sverige?.....

(5) Hur fick Du reda på utbildningen som Du nu deltar i?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(6) Vad är det bästa med utbildningen?

.....

.....

.....

.....
.....
.....

(7) Vad är det som Du är mindre nöjd med?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

(8) Vad saknar Du i Din utbildning?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

(9) Kan Du påverka utbildningen?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Vi tackar på förhand för Din medverkan

Stockholms
universitet

Pedagogiska Institutionen

BILAGA 2

2008-12-30

Till Dig som tidigare har gått Sfa (medicin)

Undertecknad har fått ett regeringsuppdrag att se efter vad som hänt med de personer som gått Sfa medicin. Vi vill därför ställa **ett par frågor** till Dig som vi hoppas att Du vill besvara. När Du besvarat frågorna, vänligen skicka in Ditt svar i bifogat svarskuvert. Alla svar kommer att behandlas konfidentiellt. **Ditt svar behöver vi så snart som möjligt eftersom vårt uppdrag måste vara klart den 22:a januari 2009!!** Har Du några frågor vänligen maila till oss.

Mitt yrke

är:.....

Jag avslutade min Sfa (medicin) eller motsvarande

(år /
månad).....

Jag fick min första anställning i Sverige inom det medicinska området

(år /
månad).....

Jag arbetar nu som
(Kryssa för passande alternativ)

Läkare

Sjuksköterska

Veterinär

Tandläkare

Tandsköterska

Annat

(ange vad)

Tack på förhand för Din medverkan!

Robert Höghielm
/professor/

Petros Gougoulakis
/lektor/

robert.hoghielm@ped.su.se

petros.gougoulakis@ped.su.se

